

Hungarian Helsinki Committee

**ÁRNYÉKJELENTÉS
A GANHRI
AKKREDITÁCIÓS ALBIZOTTSÁGA
SZÁMÁRA**

**AZ ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSÁNAK
TEVÉKENYSÉGÉRŐL ÉS FÜGGETLENSÉGÉRŐL**

**A NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYEKRE
VONATKOZÓAN ELŐÍRT KÖVETELMÉNYEK FÉNYÉBEN**

2021. FEBRUÁR 18.

Tartalomjegyzék

1. BEVEZETÉS	2
2. A KIVÁLASZTÁSI ELJÁRÁS REFORMJÁNAK ELMARADÁSA ÉS A NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNY JOGKÖRÉNEK VÁLTOZÁSAI	3
3. A NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNY TEVÉKENYSÉGÉNEK ÁTTEKINTÉSE	5
3.1. A megfelelő erőfeszítések hiánya valamennyi emberi jogi probléma kezelése érdekében	5
3.2. Az alkotmánybíróági indítványok alacsony száma	6
4. MULASZTÁSOK A ROMÁK JOGAINAK VÉDELMEVEL KAPCSOLATBAN	8
4.1. A biztos nemzetiségeket érintő hivatali teljesítményének általános áttekintése	9
4.2. Passzivitás egy roma oktatási szegregációs ügy utóéletével és egy vonatkozó jogszabállyal kapcsolatban, amely hátrányos megkülönböztetést valósít meg és sérti az uniós jogot	12
5. MULASZTÁSOK A MIGRÁNSOK ÉS MENEDÉKKÉRŐK JOGAINAK VÉDELMEVEL KAPCSOLATBAN	16
6. MULASZTÁSOK AZ LMBTQI EMBEREK JOGAINAK VÉDELMEVEL KAPCSOLATBAN	19
6.1. Mulasztások a nem jogi elismerésének tilalma elleni fellépés terén	20
6.2. A fellépés hiánya az azonos nemű párokat szerepeltető reklámok tilalmával szemben	21
6.3. A fellépés hiánya egy mesekönyv kapcsán elhangzó homofób és transzfób megnyilvánulásokkal szemben	22
6.4. A fellépés hiánya az LMBTQI-ellenes rendelkezések Alaptörvénybe foglalásával és az LMBTQI emberek általi örökbefogadás megakadályozásával szemben	23
7. A FELLÉPÉS HIÁNYA AZ EMBERI JOGVÉDŐK HELYZETÉVEL KAPCSOLATBAN	24
7.1. A fellépés hiánya a civiltörvény ellen, annak hatályban tartása dacára	24
7.2. A biztos az őket támadó politikai nyilatkozatok ellenére sem szólalt fel az emberi jogi jogvédők érdekében	26

A Magyar Helsinki Bizottság ezúton szeretne köszönetet nyilvánítani a következő magyarországi civil szervezeteknek az árnyékjelentéssel kapcsolatos közreműködésükért és észrevételeikért:

[Amnesty International Magyarország](#)
[Eötvös Károly Intézet](#)
[Háttér Társaság](#)
[Társaság a Szabadságjogokért](#)

Jelen árnyékjelentés tartalmáért kizárólag a Magyar Helsinki Bizottság felel.

A jelentésben vizsgált időszak: 2019. október 1-től 2021. február 18-ig.
Az árnyékjelentésben foglalt, az alapvető jogok biztosának nyilatkozataira, jelentéseire, stb. vonatkozó információk a biztos honlapján (<http://www.ajbh.hu/>) 2021. február 18-án rendelkezésre álló információkon alapulnak.

***Jelen dokumentum az eredeti, angol nyelvű árnyékjelentés fordítása.
Az eredeti árnyékjelentés itt érhető el: https://helsinki.hu/wp-content/uploads/Assessment_NHRI_Hungary_18022021_HHC.pdf.***

KAPCSOLAT:

Magyar Helsinki Bizottság
1074 Budapest, Dohány u. 20.
www.helsinki.hu | helsinki@helsinki.hu | @hhc_helsinki

1. BEVEZETÉS

2019 októberében a Nemzeti Emberi Jogi Intézmények Világszövetségének (Global Alliance of National Human Rights Institutions, GANHRI) Akkreditációs Albizottsága (a továbbiakban: Albizottság) **elhalasztotta** az alapvető jogok biztosa (a továbbiakban: biztos vagy ombudsman) mint Magyarország nemzeti emberi jogi intézménye státuszának **felülvizsgálatát**.¹ A döntés elhalasztásának okaként többek között arra hivatkoztak, hogy a biztos **kiválasztásának folyamata "nem volt kellőképpen széles körű és átlátható"**, valamint hogy a biztos mint nemzeti emberi jogi intézmény **"nem tett megfelelő erőfeszítéseket valamennyi emberi jogi kérdés kezelése érdekében, és nem szólalt fel valamennyi emberi jog előmozdítása és védelme érdekében"**. Az Albizottság 2019-es jelentéséből az derül ki, hogy a következő területeken volt észlelhető hiányosság, illetve az intézkedés elmaradása az ombudsman részéről:

- a sérülékeny etnikai kisebbségek jogai, ideértve a romák jogait;
- a migránsok, menekültek és menedékkérők jogai;
- az emberi jogvédők helyzete, különös tekintettel a külföldről támogatott szervezetek átláthatóságáról szóló 2017. évi LXXVI. törvényre; valamint
- az Alkotmánybírósághoz benyújtott indítványok hiánya.

Ezek a témakörök egybeesnek azokkal, amelyekkel kapcsolatban a Magyar Helsinki Bizottság (MHB) az előző biztosnak a 2014 és 2019 szeptembere közé eső időszak alatti tevékenységét értékelő, 2019 szeptemberében kiadott anyagában szintén megkérdőjelezte az ombudsman hivatali teljesítményének megfelelőségét.² Értékelő anyagunkban arra következtetésre jutottunk, hogy az előző biztos több ízben elmulasztott olyan sürgető emberi jogi problémákkal foglalkozni (illetve megfelelően foglalkozni), amelyek politikailag érzékenyek vagy nagy jelentőségűek voltak. E körbe olyan törvények, intézkedések, illetve szakpolitikák tartoztak, amelyeket több különböző nemzetközi emberi jogi szereplő problematikusnak talált, de amelyeket azonban ezzel párhuzamosan a kormány buzgón igyekezett keresztülvinni, és amelyek a kormány számára politikailag jelentősek voltak.

2019. szeptember 26-án hivatalba lépett az alapvető jogok új biztosa, dr. Kozma Ákos. Ugyanakkor őt is ugyanazon kifogásolható eljárásban választották meg, mint elődjét. Ennek megfelelően értékelésünkben arra figyelmeztettünk, hogy az előző biztos nem megfelelő hivatali teljesítménye és a kiválasztási eljárás hiányosságai együttesen komoly kétségeket vetnek fel azzal kapcsolatban, hogy az új biztos mennyire lesz független a gyakorlatban.

Sajnálatos módon az új biztos hivatali idejének kezdete óta eltelt több mint egy év után azt kell megállapítani, hogy dr. Kozma Ákos teljesítménye is sok kívánnivalót hagy maga után. Ahogyan azt lejjebb bemutatjuk, az új biztos **is több ízben elmulasztott olyan sürgető emberi jogi problémákkal foglalkozni (illetve megfelelően foglalkozni), amelyek politikailag érzékenyek vagy nagy jelentőségűek**. Többek között a következők tartoznak azok közé az ügyek közé, amelyek kapcsán a vizsgált időszakban (2019. október 1. és 2021. február 18. között) az ombudsman fellépésére lett volna szükség, azonban az új biztos elmulasztott lépéseket tenni (illetve megfelelő lépéseket tenni):

- A biztos kiválasztására irányuló folyamat ugyanolyan maradt, és a jelenlegi biztos nem szorgalmazott semmiféle változást e tekintetben.
- A biztos által az Alkotmánybírósághoz benyújtott indítványok száma továbbra is nagyon alacsony.
- A biztos elmulasztott foglalkozni szinte minden olyan rendszerszintű és strukturális kérdéssel, amelyek a magyarországi romák jogainak széles körű megsértését eredményezik. Emellett elmulasztott megfelelő lépéseket tenni, amikor a kormánypárti politikusok összehangolt

¹ Global Alliance of National Human Rights Institutions (GANHRI), *Report and Recommendations of the Session of the Sub-Committee on Accreditation (SCA)*, Geneva, 14-18 October 2019, <https://ganhri.org/wp-content/uploads/2021/03/SCA-Report-October-2019-English.pdf>, 23–26. o.

² *Assessment of the activities and independence of the Commissioner for Fundamental Rights of Hungary in light of the requirements set for national human rights institutions*, Magyar Helsinki Bizottság, 2019. szeptember, https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/Assessment_NHRI_Hungary_2014-2019_HHC.pdf

kampányt indítottak egy olyan bírósági ítélet ellen, amely az iskolai szegregációra tekintettel kártérítés-fizetési kötelezettséget állapított meg roma tanulók javára. Továbbá a biztos semmilyen módon nem lépett fel az ellen a nyilvánvalóan alkotmányellenes új törvény ellen sem, amely a szegregáció esetén kizárja a pénzbeli kártérítést, akkor sem, amikor őt erre 21 civil szervezet kérte.

- Az MHB visszatérő megkeresései ellenére az új ombudsman elmulasztott lépéseket tenni az MHB által jelzett, a menedékkérőket és migránsokat érintő legtöbb jogsértéssel kapcsolatban, amelyek a szerb-magyar határnál történő erőszakos visszakényszerítésektől, illetve kollektív kitoloncolástól a migráns gyermekek helyzetével kapcsolatos hiányosságokig terjednek.
- A biztos – civil szervezetek többszöri intézkedésre való felszólítása ellenére – elmulasztott fellépni az LMBTQI embereket érintő emberi jogi jogsértésekkel kapcsolatban, amelyek a nem jogi elismerését tiltó törvénytől kezdve az LMBTQI személyek általi örökbefogadás megakadályozásán és a rájuk nézve hátrányos alkotmánymódosításon át a kormánypárti képviselők homofób, illetve transzfób kijelentéseiig terjedtek.
- A biztos teljes mértékben elmulasztott megnyilvánulni a magyarországi emberi jogvédők helyzetével kapcsolatban, és jogkörei egyikével sem élt, hogy a civil szervezeteket érintő régebbi és újabb jogsértések ellen fellépjen, még annak ellenére sem, hogy Magyarország elmulasztotta hatályon kívül helyezni a külföldről támogatott szervezetek átláthatóságáról szóló 2017. évi LXXVI. törvényt azután, hogy az Európai Unió Bírósága ítéletében megállapította, hogy az ellentétes az uniós joggal.

Az új biztos tehát nem tett megfelelő erőfeszítéseket annak érdekében, hogy az Albizottság 2019-es jelentésében külön, problémás területekként említett emberi jogi problémákat kezelje, és nem szólalt fel valamennyi emberi jog előmozdítása és védelme érdekében. Vagyis a biztos elmulasztotta megtenni azokat a lépéseket, amelyek az Albizottság által 2019-ben megfogalmazott aggályok eloszlátása érdekében szükségesek lettek volna.

Az Albizottság 2019-es jelentésében kiemelt témákon, és azokon a területeken túl, amelyek kapcsán a jelenlegi biztos elődje is inaktív maradt, az új biztos a vizsgált időszakban nem nyilvánult meg, illetve semmilyen módon nem lépett fel az LMBTQI emberek érdekében sem, annak ellenére, hogy arra bőven lett volna oka, ahogyan arra a jelentés 6. fejezete is kitér. Ez egybeesett azzal, hogy az LMBTQI emberek jogainak kérdésköre Magyarországon egyértelműen bekerült a politikailag érzékeny, nagy jelentőségű témák közé. Ezért **az MHB tisztelettel kéri az Albizottságot, hogy a következő értékelés során a biztos tevékenységét az LMBTQI embereket érintő emberi jogi jogsértések kezelése szempontjából is értékelje.**

A fenti következtetések alátámasztása érdekében a jelen árnyékjelentésben az MHB részletesen beszámol az alapvető jogok új magyarországi biztosának tevékenységéről és függetlenségéről a 2019 októbertől és a 2021 februárja közötti időszakban. A jelentés a biztos hivatali teljesítményét kizárólag azon területekkel kapcsolatban értékeli, amelyeket az Albizottság 2019-es jelentésében aggodalomra okot adó területekként felsorolt (kiegészítve azt az LMBTQI emberek jogainak kérdéskörével). Így ez a jelentés nem tekinthető a biztos hivatali teljesítménye kimerítő értékelésének, az kizárólag a biztos mint nemzeti emberi jogi intézmény státuszának az Albizottság általi, 2021. júniusi felülvizsgálatának céljára készült.

2. A KIVÁLASZTÁSI ELJÁRÁS REFORMJÁNAK ELMARADÁSA ÉS A NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNY JOGKÖRÉNEK VÁLTOZÁSAI

2019-es jelentésében az Albizottság aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy a biztos kapcsán **„a meglévő jogszabályban jelenleg rögzített kiválasztási eljárás nem kellőképpen széles körű és átlátható.** Így különösen:

- nem írja elő a megüresedett tisztség meghirdetését;
- nem állapít meg a jelöltek értékelésére szolgáló egyértelmű és egységes, érdemek szerinti kritériumrendszert; és

- nem rendelkezik a széles körű konzultáció megvalósításáról, illetve a jelentkezési, elővizsgálati, kiválasztási és kinevezési eljárásban való részvételt szolgáló eljárásról.”

Ennek megfelelően az Albizottság arra ösztönözte a biztost, hogy "a továbbiakban szólaljon fel egy olyan eljárás formalizálása és alkalmazása érdekében", amely olyan követelményeket tartalmaz, mint például a jelentkezési, elővizsgálati, kiválasztási és kinevezési eljárásban a széles körű konzultáció támogatása, és a jelölteknek előre meghatározott, objektív és nyilvánosan hozzáférhető kritériumok alapján történő értékelése.

Ugyanakkor **a biztos a mai napig nem tett javaslatot az utódja kiválasztására szolgáló eljárás módosítására.** Amikor erről őt 2020. november 4-én ellenzéki képviselők megkérdezték a hivatalának a 2019. évi tevékenységéről szóló jelentéssel kapcsolatos parlamenti vita során, a jelenlegi biztos semmiféle hajlandóságot nem mutatott arra, hogy e tekintetben megfeleljen az Albizottság ajánlásainak.³ Ehelyett arra hivatkozott, hogy az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény úgy rendelkezik, hogy a biztosnak a nemzetiségek jogainak védelmét ellátó helyettesének személyére vonatkozó javaslata megtétele előtt ki kell kérnie az országos nemzetiségi önkormányzatok véleményét.⁴ (Megjegyzendő, hogy úgy tűnik, a biztos egyenlőségjelet tett az országos nemzetiségi önkormányzatok és a civil társadalom közé, amelyek álláspontunk szerint azonban nem azonosak egymással.) Ugyanakkor az ombudsman válaszában nem mutatott szándékot arra, hogy egy hasonló eljárás bevezetése érdekében felszólaljon, amikor magának a biztosnak a kiválasztásáról van szó, habár ezt az Albizottság jelentésében kifejezetten ösztönözte, ugyanúgy, ahogy "a felvázolt problémák megfelelő kezeléséhez szükséges más módosítások" érdekében való felszólalást is.

Emellett **sem a kormány, sem pedig a kormánypárti országgyűlési képviselők részéről nem történt erre vonatkozó kezdeményezés.** Az Országgyűlés 2021. évi tavaszi ülészakára vonatkozó törvényalkotási program sem tartalmaz erre vonatkozó törvényjavaslatot.⁵

Ez azért is problematikus, mert **az Albizottság jelentésének elfogadása óta az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvényt az Országgyűlés két alkalommal módosította, vagyis bőven lett volna lehetőség a kiválasztásra vonatkozó rendelkezések kiegészítésére és módosítására** is. Ezzel szemben az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény módosításai közül legalább az egyik negatív következményekkel járhat az alapvető jogok magyarországi védelmére nézve.

(1) 2020. február 27-ével a biztos átvette a Független Rendészeti Panasztestület feladat- és hatáskörét.⁶ A megszüntetett Független Rendészeti Panasztestület volt a felelős a rendőrség által elkövetett jogsértések és mulasztások kivizsgálásáért, feltéve, hogy az intézkedés vagy mulasztás alapvető jogot sértett. A Független Rendészeti Panasztestület jogutódjakénti minőségében eljárva amennyiben a biztos egy panasz alapján megállapítja, hogy a rendőrség alapvető jogot érintő jogsértést követett el, erre vonatkozóan jelentését be kell nyújtja a rendőrségnek (főszabály szerint az országos rendőrfőkapitánynak), aki ezt követően az egyéni panasz alapján hoz határozatot. A rendőrség a biztos jelentésétől csak részletes indoklás alapján térhet el.

(2) Az Országgyűlés Igazságügyi bizottsága által az Országgyűlésnek 2020. november 10-én benyújtott és 2020. december 1-jén elfogadott módosítás megszüntette Magyarország esélyegyenlőségi testületét, az Egyenlő Bánásmód Hatóságot, és annak feladat- és hatáskörét 2021. január 1-jével az ombudsmanra ruházta. A módosításra vonatkozó javaslatot az Országgyűlés elé előzetes társadalmi egyeztetés lefolytatása nélkül nyújtották be, a módosítást pedig nem előzte meg közéleti vita vagy kritika az Egyenlő Bánásmód Hatóság működésével kapcsolatban, amely egy jól működő jogvédő testület volt, és a védett csoportok egyenlő bánásmódhoz való jogát védő számos civil szervezet megelégedésére működött. Civil szervezetek arra figyelmeztettek, hogy az Egyenlő Bánásmód Hatóság megszüntetése nemcsak **szükségtelen és indokolatlan** volt, hanem **annak veszélyét is magában**

³ A biztos vonatkozó nyilatkozatainak jegyzőkönyvezett szövege [itt](#) érhető el.

⁴ 2011. évi CXI. törvény az alapvető jogok biztosáról, 7. § (4) bekezdés

⁵ A program itt érhető el: https://www.parlament.hu/documents/10181/721095/Tvalk_program_2021_tavaszi.pdf/7ec4047e-2a6d-2d18-ea35-ea79fbebfc9e?t=1608102446818.

⁶ A 2019. évi CIX. törvény 145. §-a alapján (az Országgyűlés által elfogadva: 2019. december 10.).

hordozza, hogy Magyarországon **csökken az emberi jogok védelmének szintje**, és különösen az egyenlő bánásmód követelményének hatékony érvényre juttatása.⁷ A nyilatkozatot aláíró 18 civil szervezet által felvetett aggályok között szerepel például, hogy az Egyenlő Bánásmód Hatóság feladatainak egy sokkal szélesebb hatáskörrel rendelkező hivatalba való integrálása szükségképpen az egyenlő bánásmód követelményének lefokozásával jár majd, és szinte bizonyos, hogy az a védelmi szint csökkenését fogja eredményezni. A civil szervezetek figyelmeztettek, hogy a feladat átvétele számos gyakorlati kérdést fog majd felvetni: nem volt egyértelmű, hogy az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalában hogyan tudnak majd az új feladatokhoz megfelelő személyi erőforrásokat biztosítani ilyen rövid időkereten belül, a folyamatban lévő ügyeket pedig 2021. január végéig fel kellett függeszteni a siettetett átadás miatt. Ezenkívül az Egyenlő Bánásmód Hatóság kvázi-bírói funkciói és az ombudsman módszerei (pl. nem kötelező erejű ajánlások megfogalmazása) jelentős különbségeket mutatnak és egymással nehezen összeegyeztethetők.

Továbbá, **az ombudsmannal élesen ellentétben, az Egyenlő Bánásmód Hatóság olyan emberi jogi jogsértésekkel kapcsolatban bocsátott ki fontos határozatokat, amelyek ma Magyarországon politikailag különösen érzékenyek tekinthetők**, mint amilyenek például a romákat vagy az LMBTQI közösséget érintő jogsértések. Így például az Egyenlő Bánásmód Hatóság állapította meg, hogy a kormánypárti vezetésű miskolci önkormányzat megsértette a hátrányos megkülönböztetés törvényi tilalmát, amikor anélkül számolt fel a városban romák által lakott, szegregált településrészeket, hogy megfelelő intézkedést hozott volna annak érdekében, hogy a lakókat megóvja a hajléktalanságtól;⁸ megállapította, hogy Budapest Főváros Polgármesteri Hivatala hátrányos megkülönböztetést valósított meg azért, hogy a munkavállalók számára letiltotta a hozzáférést az LMBTQI-témájú honlapokhoz;⁹ elítélte az Emberi Erőforrások Minisztériumát amiatt, hogy megtagadta a Szivárványcsaládokért Alapítvány feltüntetését egy családpolitikai témájú honlapon; valamint megállapította, hogy a pécsi önkormányzat hátrányos megkülönböztetést alkalmazott egy az önkormányzat munkájával szemben kritikus hírportállal szemben, amikor a hírportált nem értesítették a sajtóeseményekről. **Az, hogy az ombudsman elmulasztott fellépni, illetve megfelelően fellépni bizonyos sérülékeny társadalmi csoportok, mint például a romák vagy az LMBTQI emberek jogainak védelme érdekében, még inkább aggasztó az Egyenlő Bánásmód Hatóság hirtelen megszüntetésének tükrében, amely sikerrel volt képes fellépni pontosan e csoportok védelme érdekében.**

3. A NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNY TEVÉKENYSÉGÉNEK ÁTTEKINTÉSE

3.1. A megfelelő erőfeszítések hiánya valamennyi emberi jogi probléma kezelése érdekében

Az árnyékjelentésünkben vizsgált időszakban, azaz 2019. október 1. és 2021. február 18. között az alapvető jogok új biztosá és két helyettese **összesen 88 esetben tett közzé jelentést**: négy jelentést 2019 utolsó három hónapjában, 83 jelentést 2020-ban, és egy jelentést 2021-ben.¹⁰ (A jelentés kibocsátása nem jelenti automatikusan azt, hogy a biztos az adott ügyben emberi jogi jogsértést állapított meg.) Ezek a nyilvános jelentések a következő témaköröket érintették:¹¹

- 17 jelentés elsősorban a gyermekek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogát érintette;
- 14 jelentést a biztos a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetés vagy bánásmód elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyvének (OPCAT) 3. cikke alapján Magyarország nemzeti megelőző mechanizmusaként eljárva bocsátott ki a fogvatartási helyeken tett ellenőrző látogatásairól;

⁷ A civil szervezetek nyilatkozatát lásd: https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/Equal-Treatment-Authority_Civilizacio-statement_26112020.pdf.

⁸ <https://www.equalitylaw.eu/downloads/3786-hungary-court-upholds-equal-treatment-authority-s-decision-on-failure-to-adequately-plan-and-prepare-the-winding-up-of-segregated-roma-neighbourhood-pdf-66-kb>

⁹ <https://www.equalitylaw.eu/downloads/5086-hungary-budapest-mayor-s-office-unblocks-access-to-lgbtqi-websites-79-kb>

¹⁰ Lásd: <http://www.ajbh.hu/en/jelentesek-inditvanyok-allasfoglalasok>.

¹¹ Az ügyek és a jelentések általában több alapjogot, illetve alkotmányos rendelkezést érintenek, de az ügytípusonkénti felsorolás érdekében az ügyeket a leghangsúlyosabb alapjog vagy probléma alapján rendeztük csoportba.

- 13 – a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét ellátó helyettessel közösen kibocsátott – jelentés elsősorban az egészséges környezethez való jogot érintette;
- 11 jelentés elsősorban a hatóságok általi tisztességes ügyintézéshez való jogot érintette;
- 9 jelentés elsősorban a fogyatékkal élők jogait érintette;
- 6 jelentés elsősorban a közérdekű bejelentők helyzetét érintette;
- 5 jelentés elsősorban a szociális biztonsághoz való jogot érintette;
- 3 – a nemzetiségek jogainak védelmét ellátó helyettessel közösen kibocsátott – jelentés a nemzetiségek jogait és a nemzetiségi származáson alapuló hátrányos megkülönböztetést érintette *(lásd bővebben lejjebb a 4. fejezetet)*;
- 2 jelentés elsősorban az emberi méltósághoz való jogot érintette;
- 2 jelentés elsősorban a véleménynyilvánítás szabadságát és a közérdekű adatokhoz való hozzáférést érintette; és
- a fennmaradó 6 jelentés különböző tárgyköröket érintett, mint például az élethez való jogot, a személyes szabadsághoz való jogot, a munka szabad megválasztásához való jogot, stb.

A fenti lista azt mutatja, hogy ami a jelentéseket illeti, **a biztos nagyon aktívnak mutatkozott egyes olyan területeken, mint például a gyermekek jogai vagy a környezeti jogok, amelyek nem szükségképpen politikailag érzékenyek.** Ugyanakkor a biztos **passzív maradt és egyáltalán nem nyilvánult meg bizonyos csoportok jogaival, illetve egyes olyan, sürgető emberi jogi problémákkal kapcsolatban, amelyeknek történetesen mindegyike politikailag érzékeny és nagy jelentőségű volt,** ahogyan azt a következő fejezetekben bemutatjuk.

Az e jelentésben vizsgált időszakban a biztos által közzétett 88 jelentés közül **csak három foglalkozik nemzetiségi jogokkal.** Ugyanakkor, ahogyan azt az alábbiakban bemutatjuk, ezek a jelentések is elmulasztottak foglalkozni azokkal a legsürgetőbb emberi jogi problémákkal, amelyekkel Magyarország legnagyobb nemzetisége, a roma kisebbség szembesül. A biztos **egyetlen olyan jelentést sem adott ki, amely az LGBTQI emberek jogaival foglalkozott volna, valamint szintén semmilyen módon nem érintette a magyarországi jogvédők helyzetét.** Csupán **egyetlen olyan jelentés** volt – amelyet a biztos Magyarország nemzeti megelőző mechanizmusakénti minőségében eljárva bocsátott ki –, amely **érintette a migránsok és menedékkérők fogva tartását** *(lásd bővebben lejjebb az 5. fejezetet)*. A biztos tehát elmulasztott vizsgálatokat indítani és jelentést készíteni a legtöbb olyan területen, amelyekkel kapcsolatban az Albizottság azt jelezte, hogy az elődje nem tett „megfelelő erőfeszítéseket”.

Természetesen a nemzeti emberi jogi intézmény tevékenysége nem redukálható az elkészített jelentések számára. Ugyanakkor, ahogyan azt a következő fejezetekben bemutatjuk, ami az előző bekezdésben felsorolt egyes sérülékeny csoportokat illeti, a biztos általánosságban véve elmulasztott az érdekükben felszólalni. Így tehát elődjéhez hasonlóan a jelenlegi biztos sem szólalt fel – az Albizottság 2019-es jelentése megfogalmazásában – „valamennyi emberi jog előmozdítása és védelme érdekében”.

3.2. Az alkotmánybíróági indítványok alacsony száma

2019-es jelentésében az Albizottság azzal kapcsolatban is kifejezte aggodalmát, hogy a biztos nem nyújtott be indítványokat az Alkotmánybírósághoz. Az, hogy a jogszabályok alkotmányossági felülvizsgálatát kérheti (az Alkotmánybírósághoz benyújtható indítványok egyik fajtájaként), a biztosnak jelentős jogköre, már csak azért is, mert azoknak a szereplőknek a köre, akik erre jogosultak anélkül, hogy az adott jogszabály őket közvetlenül érintené, 2012 óta igen korlátozott.¹² Emellett, ahogyan azt a következő fejezetekben bemutatjuk, a kormánytöbbség 2020-ban viszonylag jelentős számú olyan törvényt fogadott el, amelyekkel kapcsolatban komoly alkotmányossági aggályok merülhetnek fel. Ugyanakkor a jelenlegi biztos ezen aggályok egyikére sem tért ki, és **kivétel nélkül elmulasztotta azoknak a politikailag érzékeny vagy nagy jelentőségű jogszabályoknak az**

¹² Magyarország új alkotmánya, az Alaptörvény, amely 2012. január 1-je óta van hatályban, megszüntette az utólagos, absztrakt normakontroll *actio popularis* (érintettség nélküli) indítványozásának lehetőségét, és a vonatkozó lehetséges beadványozók körét a következőkre korlátozta: a kormány, az országgyűlési képviselők egynegyede, a Kúria elnöke, a legfőbb ügyész, és az alapvető jogok biztosa (lásd az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdésének e) pontját).

alkotmányossági felülvizsgálatát kérni, amelyek például a romák vagy az LMBTQI emberek jogait érintik.

A biztosnak továbbá lehetősége lett volna arra is, hogy a COVID-19 világjárványra hivatkozással elfogadott veszélyhelyzeti kormányrendeletek alkotmánybírósági felülvizsgálatát kérje. Ez azért lett volna különösen fontos, mert a kormánytöbbség a magyar Országgyűlésben olyan veszélyhelyzeti jogrend bevezetéséről döntött, amely **a kormány számára rendkívül széles körű jogalkotási jogkört** biztosított és ellentmondott a nemzetközi normáknak is: a világjárványra hivatkozással 2020 márciusában a kormány először veszélyhelyzetet hirdetett ki, majd bármiféle végső határidő megjelölése nélkül „biankó” felhatalmazást kapott arra, hogy szabadon felülírja a törvényeket. Az e felhatalmazás alapján elfogadott egyes kormányrendeletek jogállami és/vagy emberi jogi aggályokat vetettek fel, mint például az információszabadságot korlátozó rendelet; mások pedig az uniós jogba ütköztek, mint például az a rendelet, amely megvonta a jogot, hogy – azonnali jogvédelemként – a bírói felülvizsgálat idejére a kiutasítás végrehajtásának felfüggesztését lehessen kérni.¹³ Ezen körülmények ellenére **a biztos egyik veszélyhelyzeti kormányrendelet alkotmányossági felülvizsgálatát sem kérte.**

Az érintett időszakban a biztos **mindösszesen kétszer fordult az Alkotmánybírósághoz:** az Alaptörvény értelmezésére vonatkozóan nyújtott be két indítványt. Az ilyen indítványok különböznek egy konkrét jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés Alaptörvénnyel való összhangjának vizsgálatára irányuló indítványoktól, ebben az esetben ugyanis a biztosnak nem kell a jogszabály alaptörvényellenessége mellett érvelnie, hanem azt kéri az Alkotmánybíróságtól, hogy „az Alaptörvény rendelkezését konkrét alkotmányjogi problémával összefüggésben értelmezze.”¹⁴ Ennek megfelelően ez az eljárás sokkal kevésbé konfrontatív, mint az Alaptörvénnyel való összhang vizsgálata, amelynek eredményeképpen a jogalkotó által korábban elfogadott jogi norma megsemmisíthető. Az Alaptörvény értelmezésére vonatkozó két indítvány, amelyeket a biztos egyaránt 2020. december 31-én nyújtott be, a következő ügyekkel volt kapcsolatos:

- Az egyik indítvány az Alaptörvény az embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés tilalmát megfogalmazó III. cikk (1) bekezdésének Alkotmánybíróság általi értelmezésére irányul, és azt a kérdést teszi fel, hogy a szóban forgó tilalom magában foglalja-e a „szabadulás reményéhez való jogot” valamennyi olyan elítélt esetében, akit életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték, illetve hogy következik-e e rendelkezésből, hogy a jogalkotónak kell meghatározni azon legkésőbbi időpontot, amikor a szabadlábra bocsátás lehetőségét a bíróságnak mérlegelnie kell. Arra az esetre, ha az Alkotmánybíróság az előző kérdésre adott válasza igen, a biztos azt a kérdést is felteszi, hogy ez azt jelenti-e, hogy egy ilyen jogszabályi rendelkezést minden életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt személyre alkalmazni kell, függetlenül az elítélés időpontjában alkalmazandó jogi szabályozás tartalmától.¹⁵ (Az indítvány a kérelem alapjaként a korábbi biztos egy 2017-es jelentésére hivatkozik.¹⁶) Természetesen ez a probléma is releváns, de e tekintetben egy még inkább releváns kérdést is fel kellett volna a biztosnak tennie, nevezetesen azt, hogy **a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés** (vagyis az olyan életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés, ahol a büntetőügyben eljáró bíróság az ügydöntő határozatában kizárja a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét) **jelenlegi magyar jogi szabályozása az Emberi Jogok Európai Egyezményébe ütközik-e**, ahogyan azt az Emberi Jogok Európai Bírósága 2016-ban kimondta a *T.P. és A.T. kontra Magyarország* ügyben.¹⁷ Magyarország a mai napig nem hajtotta végre ezt az ítéletet, valamint

¹³ A rendelet részletes elemzéséhez lásd: *Information note on certain rule of law developments in Hungary between May-July 2020*, Magyar Helsinki Bizottság, 2020. augusztus 13., https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/HHC_Rule_of_Law_update_May-July2020.pdf, 2.1.2. és 2.1.5. fejezetek, 6. és 7–8. o.

¹⁴ 2011. évi CLII. törvény az Alkotmánybíróságról, 38. §

¹⁵ A X/02144/2020. sz. indítvány szövege itt érhető el: <http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/D11855993D6C5A0FC125865B004BEE71?OpenDocument>.

¹⁶ Az AJB-1306/2017. sz. jelentés szövege [itt](#) érhető el.

¹⁷ 2014-ban az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) a *Magyar László kontra Magyarország* ügyben (73593/10. sz. kérelem) úgy ítélte meg, hogy a bíróság a kérelmezőt életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélte a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége nélkül, Magyarország megsértette a kínzás, az embertelen, megalázó bánásmód vagy büntetés tilalmát. Az EJEB ítéletét követően Magyarország bevezette a „kötelező kegyelmi eljárást”, azonban a jogszabály fenntartja a köztársasági elnök diszkrecionális jogkörét a kegyelem megadása tekintetében, és továbbra sem felel meg az EJEB által meghatározott standardoknak. (További információért lásd az MHB-nek az Európa Tanácshoz 2016-ban benyújtott beadványát: [http://hudoc.exec.coe.int/enq?i=DH-DD\(2016\)646E](http://hudoc.exec.coe.int/enq?i=DH-DD(2016)646E).) Ezt az EJEB 2016-ban megerősítette a *T.P. és A.T. kontra Magyarország* ügyben hozott ítélettel (37871/14 és 73986/14. sz. kérelmek), megállapítva, hogy “[t]ekintettel a hosszú időre, amelyet a

elmulasztotta jogszabályait megfelelően módosítani, amely a biztos számára egy erre vonatkozó kérdéshez alapot adhatott volna. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés jelenlegi formájában való fenntartása azonban politikailag fontos a jelenlegi kormánytöbbség számára, így **a biztos azon döntése, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés kérdését indítványában közvetlenül nem érinti, megint arról tanúskodik, hogy vonakodik szembeszállni a kormány akaratával.**

- A biztos másik indítványa az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdésének értelmezésére irányul. A szóban forgó rendelkezés így szól: „Akinek szabadságát alaptalanul vagy törvénysértően korlátozták, kárának megtérítésére jogosult.” Indítványában a biztos azt kérdezi az Alkotmánybíróságtól, hogy az „alaptalanul” kifejezés magában foglalja-e a személyes szabadság törvényesen, az eljárási szabályok betartásával elrendelt, ám tartalmilag megalapozatlan korlátozását, és amennyiben igen, szükséges-e jogszabályban rendelkezni az ilyen esetekre a kár megtérítésének szabályairól.¹⁸ (Az indítvány a kérelem alapjaként a korábbi biztos egy 2018-as jelentésére hivatkozik.¹⁹)

Anélkül, hogy a fenti indítványok jelentőségét kétségbe vonnánk, és anélkül, hogy azt állítanánk, hogy a biztos hivatali teljesítménye kizárólag az indítványok száma alapján lenne mérhető, **az indítványok rendkívül alacsony száma és az indítványok jellege, azzal a ténnyel együtt, hogy korábbi jelentéseken alapulnak és elmulasztanak kitérni olyan emberi jogi jogsérelmekre, amelyeket a 2020-ban elfogadott jogszabályok idéztek elő, a biztos hivatali teljesítményének súlyos hiányosságait mutatják** ezen a fontos területen.

Számos civil szervezet **jelentős késedelmet tapasztalt a válaszadásban, amikor a biztost arra kérték, hogy forduljon az Alkotmánybírósághoz.** A civil szervezetek által 2020-ban benyújtott ilyen beadványok közül nagyon sok a biztos részéről a mai napig megválaszolatlan maradt, ahogyan azt az alábbi fejezetekben bemutatjuk. Ezen túlmenően a Tásaság a Szabadságjogokért (TASZ) egy olyan esetről is beszámolt, amelyben a jelenlegi biztos a mai napig elmulasztott orvosolni egy olyan késedelmet, amely még hivatali elődje idején következett be. A szóban forgó esetben a TASZ 2018 májusában fordult beadvánnyal²⁰ az előző ombudsmanhoz, hat megye 61 helyi önkormányzati rendeletével kapcsolatban. Ezek a helyi önkormányzati rendeletek különböző formában a szociális segély feltételül szabták a ház és az udvar (néhány esetben még az otthonok belsejének is) „tisztaságát”, illetve „rendezettségét”, valamint olyan rendelkezéseket tartalmaztak, amelyek azt írták elő, hogy a szociális segély kérelmezésekor „higiénikus családtagokat” kell prezentálni az önkormányzat alkalmazottai számára. Beadványában a TASZ előadta, hogy álláspontjuk szerint ezek a helyi önkormányzati rendeletek sértik az emberi méltóságot, a magánéletéhez való jogot, és társadalmi helyzeten alapuló hátrányos megkülönböztetést valósítanak meg, tekintettel arra, hogy a rászoruló kérelmezők számára olyan feltételeknek való megfelelést írnak elő, amelyeknek pontosan rászoruló mivoltuk miatt nem tudnak eleget tenni. A TASZ azt kérte az ombudsmantól, hogy forduljon az Alkotmánybírósághoz és kérje ezen rendeletek Alaptörvénnyel való összhangjának vizsgálatát, azonban a TASZ a mai napig nem kapott választ a megkeresésére.

4. MULASZTÁSOK A ROMÁK JOGAINAK VÉDELMEVEL KAPCSOLATBAN

Magyarországon a romák hátrányos megkülönböztetése rendkívül elterjedt az élet minden területén, ideértve a munkavállalást, az egészségügyi ellátást, a szolgáltatásokat, az oktatást és a lakhatást is. A romák gyakran élnek mélyszegénységben, és közülük sokan a megfelelő infrastruktúrát is nélkülöző szegregált településrészekben laknak.²¹ Kutatás mutatta ki a romákat érintő etnikai alapú profilalkotást

kérelmezőknek a kötelező kegyelmi eljárás megkezdéséig várniuk kell [40 év], amely [...] a megfelelő eljárási garanciák hiányával párosul” a köztársasági elnök eljárása tekintetében, az Emberi Jogok Európai Egyezménye 3. cikkének sérelme továbbra is fennáll.

¹⁸ A X/02145/2020. sz. indítvány szövege itt érhető el:

<http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/B3A624F43C1F0989C125865B004BEE5E?OpenDocument>.

¹⁹ Az AJB-469/2018. sz. jelentés szövege [itt](#) érhető el.

²⁰ <https://tasz.hu/cikkek/nem-hagyjuk-abba-a-szegenyeket-vegzalo-rendeletek-megtamadasat>

²¹ Lásd pl.: *Concluding observations on the combined eighteenth to twenty-fifth periodic reports of Hungary*, Committee on the Elimination of Racial Discrimination, CERD/C/HUN/CO/18-25, 6 June 2019,

az igazoltatások kapcsán,²² míg ugyanezt mutatják az egyedi esetek a szabálysértésekkel kapcsolatban.²³ Emellett a roma gyerekek iskolai szegregációja már évtizedek óta súlyos kérdés Magyarországon.²⁴ A jelenlegi biztos azonban **szinte egyáltalán nem foglalkozott azokkal a rendszeresen előforduló és rendszerszintű problémákkal, amelyek ezeket a magyarországi romákat érintő, széles körű jogsértéseket előidézték, továbbá az érintett időszak alatt elmulasztott foglalkozni néhány igen súlyosnak számító konkrét jogsértéssel is,** akár a közleményeket, akár a hivatalból indított vizsgálatokat nézzük.

4.1. A biztos nemzetiségeket érintő hivatali teljesítményének általános áttekintése

Ahogy azt fent említettük, a biztos az e jelentés által vizsgált időszakban három olyan jelentést adott ki, amelyek az etnikai vagy nemzeti kisebbségek, vagyis a nemzetiségek jogait, illetve a nemzetiségi származáson alapuló hátrányos megkülönböztetést érintették. E jelentések mindegyikét a nemzetiségek jogainak védelmét ellátó helyettesével közösen bocsátotta ki az ombudsman. (A továbbiakban a biztosnak és helyettesének tevékenységét együttesen értékeljük, mivel a biztoshelyettesnek igen szűkre szabott a jogköre: önálló vizsgálatot nem folytathat, azonban a biztos vizsgálataiban közre kell működnie, és csupán javasolhatja a biztosnak hivatalbóli eljárás megindítását, vagy hogy a biztos az Alkotmánybírósághoz forduljon, azonban azt maga nem teheti meg.²⁵) A három esetből **kettő roma személyeket érintett**, de csak az egyikben állapították meg a nemzetiségi származáson alapuló hátrányos megkülönböztetést.

- Az AJB-1376/2020. sz. ügy alapjául egy a biztoshoz 2018-ban benyújtott panasz szolgált, amely szerint egy helyi önkormányzat, és különösen a polgármester, megalázóan viselkedett egy roma családdal, akik hozzátartozójuk temetése felől szeretettek volna intézkedni. Így többek között a polgármester a temetés előtti napon a már kiásott sírt visszatakarta, arra hivatkozással, hogy azt az „útba” ásták, majd a temetőn belül új sírhelyet jelölt ki. Mivel a temetőnek nem volt kapacitása az új sírt kiásni, azt családnak kellett kiásnia, illetve kiásatnia, hogy a másnapi temetést meg tudják tartani. A biztos és helyettese a 2020 áprilisában kiadott közös jelentésében megállapította, hogy a temetkezési eljárás hatóságok általi előkészítése és a polgármester intézkedései sértették az egyenlő bánásmód követelményét, és azok nemzetiségi származáson alapuló közvetlen diszkriminációt eredményeztek, amellyel, hogy sértették a tisztességes eljáráshoz való jogot és az emberi méltósághoz való jogot is.²⁶
- Az AJB-672/2020. sz. ügy alapjául a Szekszárdi Német Nemzetiségi Önkormányzat 2019 őszi beadványa szolgált, amelyben panaszként előadták, hogy a nemzetiségi nevelési-oktatási tevékenységet ellátó helyi iskola intézményvezetőjének kinevezéséhez az eljáró állami hatóság nem szerezte be a nemzetiségi önkormányzat egyetértését, és a kinevezésről sem a nemzetiségi önkormányzat, sem a helyi önkormányzat nem kapott hivatalos értesítést. 2020 májusi jelentésében a biztos és helyettese megállapította, hogy ez valóban sértette a vonatkozó jogszabályokat. Ezen túlmenően hiányosságokat állapítottak meg a 2020. január 1-je óta hatályban lévő, vonatkozó jogi szabályozásban, és azt kérték a felelős kormányzati képviselőtől, hogy fontolja meg a jogszabály-módosítás kezdeményezését.
- Az AJB-1991/2020. sz. ügy alapjául egy roma személy beadványa szolgált, aki panaszában azt sérelmezte, hogy az illetékes állami hatóság a vonatkozó közigazgatási eljárásban késedelmesen bírálta el a panaszos özvegyi nyugdíját. A biztos és helyettese a 2020 októberében kiadott közös jelentésében megállapította, hogy sérült a tisztességes eljáráshoz való jog, azonban azt is

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CERD%2fC%2fHUN%2fCO%2f18-25&Lang=en, 20. bekezdés.

²² Lásd pl.: Kádár András Kristóf – Körner Júlia – Moldova Zsófia – Tóth Balázs: *Control(l)ed Group – Final Report on the Strategies for Effective Police Stop and Search (STEPSS) Project*. Magyar Helsinki Bizottság, 2008. A jelentés elérhető: http://helsinki.hu/wp-content/uploads/MHB_STEPSS_US.pdf.

²³ Egy kapcsolódó, az Egyenlő Bánásmód Hatóság előtti ügyről lásd: <http://www.opensocietyfoundations.org/voices/fined-being-roma-while-cycling>.

²⁴ Lásd bővebben: *Assessment of the activities and independence of the Commissioner for Fundamental Rights of Hungary in light of the requirements set for national human rights institutions*, Magyar Helsinki Bizottság, 2019. szeptember, https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/Assessment_NHRI_Hungary_2014-2019_HHC.pdf, 4.3.3. fejezet, 16–17. o.

²⁵ 2011. évi CXI. törvény az alapvető jogok biztosáról, 3. §

²⁶ A jelentés teljes szövege [itt](#), a kapcsolódó közlemény [itt](#) érhető el.

megállapították, hogy az egyenlő bánásmód követelményét az ügyben nem sértették meg.²⁷

Beszámoló született arról, hogy a biztos meglátogatta Tarnabod települést, és felkeresett több helyszínt is, ahol a diagnózis alapú felzárkózási roma stratégia előkészítésének és végrehajtásának koordinálásáért felelős miniszterelnöki biztos fogadta.²⁸ Ugyanakkor a látogatás kapcsán a biztos mindeddig nem adott ki következtetéseket.

A fenti három ügyben kiadott három jelentésen túl **a biztos helyettese** a vizsgált időszakban **hat ún. elvi állásfoglalást adott ki**. Az elvi állásfoglalás „célja, hogy felhívja a jogalkotó és a nyilvánosság figyelmét a hazai nemzetiségi közösségek tagjai egyéni és kollektív jogainak megőrzésével kapcsolatos teendők fontosságára, a nemzetiségi alapjogok vagy az egyenlő bánásmód elvének sérelmével fenyegető helyzetre és aggályos gyakorlatra, illetve felmutasson olyan jó gyakorlatokat, amelyek a nemzetiségi jogok minél sikeresebb érvényesítését szolgálják”.²⁹ Bár az, hogy a biztoshelyettes elvi állásfoglalásokat ad ki, üdvözlendő, és az MHB nem kívánja a 2020-ban kiadott elvi állásfoglalások által érintett kérdések fontosságát kétségbe vonni, hangsúlyozni kell, hogy ezek az elvi állásfoglalások nem tértek ki jó néhány, a romákat érintő súlyos jogsértésre.

- Az 1/2020. sz. elvi állásfoglalás **a zsámbéki sváb öregtemető kulturális értékeinek megőrzésével** volt kapcsolatos. Az elvi állásfoglalás alapját képező panaszbeadvány szerint a zsámbéki sváb öregtemető fenntartásával kapcsolatban nehézségek merültek fel, és különösen a temetőben végzett munkálatok a sírok bedőléséhez és megsemmisüléséhez vezethetnek. A beadványozó a magyarországi német nemzetiség történelmi és néprajzi örökségének, valamint kulturális tárgyainak megóvása érdekében fordult a biztoshelyetteshez.³⁰
- A 2/2020. sz., 2020. február 25-i elvi állásfoglalás a **2021. évi népszámlálás előkészítését és annak végrehajtását** érinti, és különösen annak a magyarországi nemzetiségekkel kapcsolatos kérdéseit. A biztoshelyettes „a Központi Statisztikai Hivatal népszámlálási gyakorlatával, valamint a 2021. évi népszámlálás előkészítésével és tervezett végrehajtásával összefüggésben strukturális problémát nem tárt fel. Mindazonáltal számos olyan gyakorlati kérdést vizsgált, amelyek döntő mértékben befolyásolhatják a 2021. évi népszámlálás előkészítését, végrehajtását és következményeit”, valamint több ajánlást is megfogalmazott az ügghöz kapcsolódóan.³¹
- A 3/2020. sz., 2020. november 2-i elvi állásfoglalás **„a romák történelmének iskolai tantervekbe és tananyagokba történő szakszerű és hatékony beemeléséről”** szól. A biztoshelyettes megfogalmazása szerint az „elvi állásfoglalás kiadásának elsődleges célja, hogy a hazai szakmai közönség számára bemutassa az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának CM/Rec(2020)2 számú ajánlását, amely iránymutatást ad és konkrét megoldási lehetőségeket kínál a romák történelmének és kultúrájának az iskolai tantervekbe és tananyagokba való beillesztésével kapcsolatban”. E célból az elvi állásfoglalás „az Európa Tanács ajánlásának hivatalos magyar nyelvű változatát teljes egészében közzéteszi, ezen kívül részletesen bemutatja a roma történelem és kultúra oktatásának magyarországi szabályozási környezetét és gyakorlatát, a témakörrel kapcsolatos tudományos kutatásokat és megállapításokat, továbbá az ajánlás témájával összefüggő eddigi ombudsmani és ombudsmanhelyettesi tevékenységet”.³²
- A 4/2020. sz., 2020. november 11-i (azonban a biztoshelyettes honlapjára 2021. február 17-én feltöltött) elvi állásfoglalás **a COVID-19 világjárványnak a magyarországi**

²⁷ A jelentés teljes szövege [itt](#), a kapcsolódó közlemény [itt](#) érhető el.

²⁸ A látogatásról készült sajtóközlemény itt érhető el: <http://www.ajbh.hu/hirek-esemenyek/-/content/yQP8lh3KKIPo/tarnabodra-latogatott-az-ombudsman-es-helyettese>.

²⁹ Lásd az 1/2020. sz. elvi állásfoglalást, amelynek teljes szövege [itt](#) érhető el.

³⁰ Az 1/2020. sz. elvi állásfoglalás teljes szövege [itt](#) érhető el.

³¹ A 2/2020. sz. elvi állásfoglalás teljes szövege [itt](#) érhető el.

³² A 3/2020. sz. elvi állásfoglalás teljes szövege [itt](#) érhető el.

nemzetiségekre gyakorolt hatásairól szól.³³ Az elvi állásfoglalás külön fejezetet tartalmaz a világjárványnak a roma kisebbségre gyakorolt hatásairól. *(Erről bővebben lásd alább.)*

- Az 5/2020. sz. állásfoglalás **a magyarországi német nemzetiségi közösséget sértő kijelentésekről**, és azzal összefüggésben a gyűlöletbeszéd és a videómegosztó platformokon megjelenő sérelmes tartalmak elleni fellépés szükségességéről szól. Az elvi állásfoglalás háttérében az áll, hogy 2020. január 19-én a Petőfi Irodalmi Ügynökség és a Petőfi Irodalmi Múzeum műsorában az élő adásban

„általánosító, a német közösség tagjait súlyosan sértő kijelentések hangzottak el. A német nemzetiségi közösség tagjait a történelem mélyen megrázták, különösen amiatt, hogy a felkavaró beszélgetésre a magyarországi németek elhurcolásának emléknapján került sor, amely [...] hivatalos magyar állami emléknap. [...] A műsorban, és aztán annak január 23-án adásba került második részében a megjelentek a német közösség tagjairól általánosítva, sematikus módon beszéltek, és a közösséget folyamatosan a második világháború során a náci Németország bűneivel összemossa ábrázolták, hol kegyetlen elkövetőként, hol más okokból nevetségessé téve őket. Az emberi méltóságot sértő kijelentések alkalmasak lehetnek arra is, hogy a többségi társadalom tagjaiban indulatokat keltsenek a német közösséghez tartozókkal szemben.”³⁴

A fenti idézet a biztoshelyettes vonatkozó közleményéből származik, amelyet az ügyben már 2020. január 31-én kiadott, bejelentve, hogy az ügyben egy teljeskörű vizsgálat lefolytatásáról döntött, és hogy már felvette a kapcsolatot a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság elnökével. A 2020 decemberében kiadott 5/2020. sz. állásfoglalás e vizsgálat eredményeit összegzi, és javaslatokat tartalmaz az igazságügyi miniszter és a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság elnöke részére.³⁵

- A 6/2020. sz., 2020 decemberében kiadott elvi állásfoglalás a **Roma Holokauszt Emlékmű** megromlásáról és a gyűlölet motiválta incidensek elleni fellépés szükségességéről szól.³⁶

Végül szót kell ejteni arról, hogy hogyan reagált a biztos és a biztoshelyettes arra, hogy **a COVID-19 és annak gazdasági következményei különösen hátrányosan érintették a magyarországi romákat**, tekintettel arra, hogy a romák felülreprezentáltak a mélyszegénységben élők körében, sokuk nem megfelelő lakhatási körülmények között él, a többségi társadalomhoz képest jelentősen nagyobb arányban érinti őket a munkahely elvesztésének és a munkanélküliségnek a kockázata, és hogy a digitális oktatás nehézséget jelent a szegénységben élő roma gyerekek számára, stb.³⁷

A biztos 2020 márciusában közleményt³⁸ adott ki a koronavírus-világjárvány miatt kialakult körülmények sérülékeny társadalmi csoportok, így „kiemelten az idősek, a romák, a betegek, a fogyatékosokkal élők, a hajléktalan, és más, egzisztenciálisan rászoruló személyek” helyzetét érintő kérdésekről, és úgy nyilatkozott, hogy az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala „folyamatosan [elemzi]” a rendkívüli helyzet okozta kihívások hatását mindenkire, de különös figyelemmel a veszélyeztetett társadalmi csoportok tagjaira.³⁹ A biztoshelyettes egy külön tájékoztatót is kiadott, amelyben felhívta a figyelmet a roma lakosság különös sérülékenységére és szükségleteire a világjárvány ideje alatt. A tájékoztató egyebek mellett úgy fogalmazott, hogy a biztoshelyettes és kollégái „a megváltozott körülmények között is

³³ A 3/2020. sz. elvi állásfoglalás teljes szövege [itt](#) érhető el.

³⁴ Idézet a biztoshelyettes 2020. januári közleményének [szövegéből](#).

³⁵ Az 5/2020. sz. elvi állásfoglalás teljes szövege [itt](#) érhető el.

³⁶ A 6/2020. sz. elvi állásfoglalás teljes szövege [itt](#), az elvi állásfoglalás összegzése pedig [itt](#) érhető el.

³⁷ Lásd pl.: <https://nyitottakvagynuk.hu/hu/2020/06/09/test-case-studies-and-reports/>, 12–15. o. (magyar nyelven); *Roma Rights in the Time of COVID*, European Roma Rights Centre, 2020. szeptember, http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/5265_file1_roma-rights-in-the-time-of-covid.pdf, 13–17. o. (angol nyelven); *The Impact of Covid-19 on Hungary's Roma Communities. Public Opinion Research*, National Democratic Institute, <https://www.ndi.org/sites/default/files/Impact%20of%20Covid-19%20on%20Hungarian%20Roma%20Communities%20-%20Associated%20Narrative%20%281%29%20%281%29.pdf> (angol nyelven).

³⁸ <http://www.aibh.hu/kozlemenyek/-/content/qzyKPkTyQAVM/az-alapveto-joqok-biztosanak-es-helyetteseinek-kozlemen-1>

³⁹ Lásd: <http://www.aibh.hu/kozlemenyek/-/content/qzyKPkTyQAVM/az-alapveto-joqok-biztosanak-es-helyetteseinek-kozlemen-1>.

folyamatosan [elemzik] a rendkívüli helyzet okozta kihívások nemzetiségi közösségekre, köztük kiemelten a roma lakosságra gyakorolt hatását”.⁴⁰

A fent hivatkozott 4/2020. sz. elvi állásfoglalás szerint a biztoshelyettes folyamatosan információt gyűjtött a nemzetiségek helyzetéről a világjárvány ideje alatt, különös tekintettel a hátrányos helyzetű roma közösségekre, így például elrendelte a munkatársai körében, hogy gyűjtsenek átfogó adatokat és információkat a digitális oktatás romákra és hátrányos helyzetű gyermekekre gyakorolt hatásairól. 2020 márciusában kapcsolatba lépett számos, a romák szociális, egészségügyi és oktatási helyzetéért felelős állami intézménnyel. Ezek alapján **a biztoshelyettes szintén megerősítette, hogy a világjárvány rendkívül hátrányos hatással van a romákra**, valamint, hogy a világjárvány tovább rontotta helyzetüket az oktatás, a foglalkoztatás és az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés terén, különösen azokat, akik szegregált településeken élnek, míg a közösségeknek romaellenes érzelmekkel és a gyűlöletbeszéd visszatérő eseteivel is szembe kellett nézniük. A biztoshelyettes által a 4/2020. sz. elvi állásfoglalásban megfogalmazott ajánlások többsége a nemzetiségi önkormányzatok jogaival, jogkörével és lehetőségeivel volt kapcsolatos a világjárvány és a különleges jogrend fényében. Emellett a biztoshelyettes az állami és civil szervezetek között sokkal hatékonyabb kommunikációra és együttműködésre hívott fel, valamint megállapította, hogy fel kell mérni az Országos Roma Önkormányzat képviselőinek a bevonásával a kistérségekben élő roma lakosság lakhatási, egészségügyi és szociális helyzetét. A biztoshelyettes megállapította, hogy egy a tavaszi karanténidőszakhoz hasonló krízishelyzet kialakulása során nem lehet kizárólagosan az egyenlőtlen teljesítőképességű és hajlandóságú helyi önkormányzatokra, és az ad hoc jelleggel megjelenő segítő szervezetekre hagyatkozni, hanem **„szükség lehet” országos hatókörű, célzottan a leghátrányosabb helyzetű lakosok, így a romák helyzetének kezelését lehetővé tevő kormányzati intézkedésekre**. Üdvözlendő, hogy a biztoshelyettes ebben a kérdésben elvi állásfoglalást adott ki. Ugyanakkor **egyes ajánlások viszonylag óvatos megfogalmazása** sajnálatos módon aláássa az intézkedés hatékonyságát.

Végezetül meg kell említeni, hogy a biztoshelyettes két fontos szimbolikus gesztust is tett az év folyamán. 2020. február 24-én közleményt⁴¹ adott ki, hogy megemlékezzen a tatárszentgyörgyi gyilkosságokról, amelynek során lelőttek egy roma férfit és kisgyermekét a 2008–2009-es, romák sérelmére elkövetett gyilkosságsorozat részeként. 2020 áprilisában a nemzetközi roma nap alkalmából szintén közleményt adott ki,⁴² és a nemzetközi roma nap központi ünnepségének fővédnöke volt.⁴³ A biztos és helyettesei 2019 novemberében a szanitáció világnapja alkalmából szintén felhívták a figyelmet a roma emberek lakhatási problémáira.⁴⁴ Ugyanakkor ezek a szimbolikus gesztusok és közlemények semmiképp sem helyettesíthetik a határozott és konkrét intézkedéseket.

Összességében elmondható, hogy a biztos és a biztoshelyettes számos releváns, kapcsolódó tevékenységet végzett. Ugyanakkor a fenti felsorolás és a gyöngyöspatai esettel kapcsolatban tanúsított passzivitás, amelyet az alábbiakban ismertetünk, azt mutatja, hogy az ombudsman és helyettese **nem tettek megfelelő erőfeszítéseket a roma embereket érintő egyes legsürgetőbb emberi jogi jogsértések megoldása érdekében**.

4.2. Passzivitás egy roma oktatási szegregációs ügy utóéletével és egy vonatkozó jogszabállyal kapcsolatban, amely hátrányos megkülönböztetést valósít meg és sérti az uniós jogot

Az előző biztosra vonatkozó értékelésében az MHB azt állapította meg, hogy annak ellenére, hogy a roma gyermekek iskolai szegregációja Magyarországon sürgető emberi jogi probléma, a biztos nem

⁴⁰ Lásd: <http://minorityombud.com/hu/web/njhb/kozlemenyek/-/content/j5D9LvQMfNpE/tajekoztato-a-koronavirus-vilagjarvany-miatt-kialakult-rendkivuli-helyzet-roma-lakossagot-erinto-kerdeseiről>.

⁴¹ Lásd: <http://nemzetiseqijogok.hu/hu/web/njhb/kozlemenyek/-/content/j5D9LvQMfNpE/a-nemzetiseqi-ombudsmanhelyettes-kozlemeny-a-tatarszentgyorgyi-gyilkossagok-tizenegyedik-evfordulojan>.

⁴² Lásd: <http://nemzetiseqijogok.hu/hu/web/njhb/kozlemenyek/-/content/j5D9LvQMfNpE/a-nemzetiseqi-ombudsmanhelyettes-kozlemeny-a-roma-kultura-vilagnapja-alkalmabol>.

⁴³ Lásd: <http://nemzetiseqijogok.hu/hu/web/njhb/hirek/-/content/9ppuj7dnoGFg/nemzetkozi-roma-nap-2020>.

⁴⁴ Lásd: <http://www.ajbh.hu/kozlemenyek/-/content/qzyKPKTyQAvM/az-alapveto-jogok-biztosanak-es-helyetteseinek-kozos-kozlemeny-a-szanitacio-vilagnapja-alkalmabol>.

mutatott kellő érzékenységet a téma iránt, és nem vállalta annak kockázatát, hogy hivatali ideje utolsó éveiben szembekerüljön a kormányzati politikával. Sajnálatos módon ugyanez igaz a jelenlegi biztosra is: ugyanúgy, ahogy elődje, **elégtelen hivatali teljesítménye a roma gyermekek oktatáson belüli szegregációjával kapcsolatban azt mutatja, hogy nem szándékozik a kormánnyal szembehelyezkedni ebben a politikailag terhelte, nagy jelentőségű kérdésben.** Egyértelműen erről tanúskodnak a biztosnak és a nemzetiségek jogainak védelmét ellátó helyettesének reakciói a Gyöngyöspata-ügy körüli fejleményekkel kapcsolatban.

A gyöngyöspatai ügyben hátrányos megkülönböztetés miatt indított perben 2019 szeptemberében született másodfokú ítélet, amely a gyöngyöspatai általános iskolában több mint egy évtizeden át megvalósult **oktatási szegregáció több mint 60 roma áldozata számára nem vagyoni kártérítést** állapított meg.⁴⁵ Az alperesek a Kúriához fordultak felülvizsgálatért. Miközben az ügy felülvizsgálata még folyamatban volt, **magasrangú kormánypárti politikusok összehangolt nyilvános kampányt indítottak a bírósági ítélet ellen, amelyben kétségbe vonták az ítélet igazságosságát és indokoltságát.**⁴⁶

2020. január 4-én a térség fideszes országgyűlési képviselője Facebook-posztban jelentette ki, hogy a döntés lehet jogos „de igazságtalan, egyoldalú, túlzó és romboló. Igazságtalan, mert az egész települést bünteti.”⁴⁷ Néhány nappal később a miniszterelnök igazságtalannak nevezte az ítéletet, és a következőket mondta:

„ha ott élnék, mégiscsak megkérdezném, hogy az hogyan van, hogy egyébként valamilyen okból a velem egy közösségben, egy faluban élő, etnikailag meghatározó népcsoport tagjai egy nagy jelentőségű összeget fognak kapni mindenfajta munkavégzés nélkül. Miközben ezért a pénzért én nem tudom hány órát, hány napot, vagy évet kell dolgozzak. [...] És azt gondolom, hogy ezeknek az embereknek igazuk van.”

Majd azt is közölte, hogy noha egyelőre nem tudja, mit kell tenni, de az biztos, hogy „a gyöngyöspataiaknak igazságot kell szolgáltatnunk”⁴⁸ („gyöngyöspataiak” alatt a többségi lakosságot, és nem a szegregált roma diákokat értette). A miniszterelnök először 2020. január 17-én vetette fel a pénzügyi kártérítés szolgáltatással való kiváltásának ötletét, és megszólalása azt mutatta, hogy a romákat és a „magyarokat” két egymással szembenálló félnek látja, nem pedig ugyanazon politikai közösség tagjainak.

A szóban forgó rádióműsorban a miniszterelnök kijelentette: „A magyarok nem rasszisták, nem utasítják el a cigányokat élből”, de „van egy határ, amit úgy érez a magyar, hogy sosem szabad átlépni: azt, hogy pénzt adunk a semmiért. Ezt a magyar ember sosem fogja elfogadni.” Ebből következően lehet, hogy volt szegregáció vagy „rosszul sikerült felzárkóztatási kísérlet”, de azzal „nem orvosolhatjuk a bajt, ha fizetünk”, hanem helyesebb, „ha szolgáltatást adunk, és nem pénzt a kezükbe, amit sosem fognak a magyarok elfogadni”. Ugyanebben az interjúban a miniszterelnök „provokációnak” nevezte az ügy hátterében álló pert.⁴⁹

Ezen túlmenően az Emberi Erőforrások Minisztériuma, valamint a térség kormánypárti országgyűlési képviselője folyamatosan azt hangoztatta, hogy az alpereseknek meg kell engedni azt, hogy tanulási lehetőségét biztosítsanak a felperesek részére a kártérítés megfizetése helyett.⁵⁰

⁴⁵ Bővebben lásd: *Flash report – Second instance court decision on damages for segregation in education*, 2019. szeptember 30., <https://www.equalitylaw.eu/downloads/4957-hungary-second-instance-court-decision-on-damages-for-segregation-in-education-pdf-86-kb>.

⁴⁶ Lásd: *Flash report – Prime Minister calls damages granted to Roma pupils for decade-long segregation "unjust" during pending court case*, 2020. február 7., <https://www.equalitylaw.eu/downloads/5071-hungary-prime-minister-calls-damages-granted-to-roma-pupils-for-decade-long-segregation-unjust-during-pending-court-case-116-kb>; *Unfettered Freedom to Interfere – Ruling party politicians exerting undue influence on the judiciary in Hungary 2010–2020*, Magyar Helsinki Bizottság, 2020. július 29., https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/HHC_Hun_Gov_undue_influence_judiciary_29072020.pdf, 5–6. o.

⁴⁷ Lásd pl.:

https://index.hu/belfold/2020/01/04/gyongyospata_hovath_laszlo_soros_halozat_dontes_kuria_penz_millio_roma_szegregacio.

⁴⁸ Lásd pl.: https://index.hu/belfold/2020/01/09/orbaninfo_gyongyospata_gyori_gyerekgyilkos_birosagi_iteletek_biralat/.

⁴⁹ Lásd pl.: https://index.hu/belfold/2020/01/17/orban_engem_mar_nyolcszor_olt_meg_soros_halozata/.

⁵⁰ Lásd pl.: <https://magyarnemzet.hu/belfold/ingyen-tanulhatnanak-gyongyospata-romai-7680440/>.

Amikor a Kúria 2020. május 12-én hozott ítéletével a másodfokú bíróság ítéletét (ideértve a kártérítés megítélését is) hatályában fenntartotta, a térség kormánypárti országgyűlési képviselője közölte, rossz és igazságtalan ítélet született, amely felrúgja a társadalmi békét és egyoldalúan és túlzóan büntet egy egész települést egy kisebbség vélt vagy valós sérelmeiért.⁵¹ A miniszterelnök ezzel kapcsolatban úgy nyilatkozott, hogy az nem fogadható el, hogy a többségnek idegennek kell éreznie magát a saját hazájában:

„S amíg én leszek a miniszterelnök, nem is lesz ilyen. Mert ez mégiscsak a bennszülöttek, a mi országunk, és én látom, hogy a Soros-szervezetek indították meg az akciót, ez az ügy nem leesett az égból.”

Kijelentette, jogi végzettséggel rendelkező emberként azt kell mondania, hogy az ítélet „úgy ahogy van, igazságtalan”, és onnan az V. kerületből, ahol a legfelsőbb bíróság van, nem látszik Gyöngyöspata igazsága, de „mi meg fogjuk keresni azt” és olyan jogszabályváltozásokat fognak „előidézni”, amelyek megakadályozzák, hogy újabb hasonló ítélet születhessen.⁵²

Röviddel ezután, 2020. június 4-én nyújtotta be a térség kormánypárti országgyűlési képviselője T/10742/3. számú törvénymódosítási javaslatát a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CX. törvényhez, amely a javaslat szerint a következő bekezdéssel egészült ki:

„Ha a nevelési-oktatási intézmény a gyermeket, tanulókat a neveléssel-oktatással összefüggésben személyiségi jogában⁵³ megsérti, arra a Polgári Törvénykönyv sérelemdíjra vonatkozó szabályait kell alkalmazni azzal, hogy a bíróság a sérelemdíjat oktatási, képzési szolgáltatásként határozza meg. A bíróság által megítélt oktatási, képzési szolgáltatást a jogsértő saját maga vagy vásárolt szolgáltatásként biztosítja.”

Az országgyűlési képviselő indokolása kifejezetten hivatkozott a gyöngyöspatai ügyre: „[a] gyöngyöspatai szegregációs ügyben, a [másodfokú bíróság] által [...] hozott ítélet kapcsán felmerült, hogy hasonló jogsértések esetén a természetbeni kártérítés méltányos és igazságos. A módosítás a jövőben bekövetkező, nem megfelelő minőségű oktatáshoz való hozzáférés esetén bekövetkező jogsértésekre vonatkozóan előírja, hogy **a bíróság a pénzben megállapított sérelemdíj helyett oktatási szolgáltatásként állapítsa meg az okozott kár megtérítését.**” A módosítást (a „Lex Gyöngyöspatát”) július 3-án fogadták el, és július 22-én lépett hatályba.⁵⁴

A módosítás több szempontból is igen problematikus. Többek között a rendelkezés kiterjed „olyan jogsértésekre is, amelyek esetében a további oktatási, képzési szolgáltatás nyújtása teljesen értelmetlen” (pl. zaklatás esetében), és „arra kényszeríti a jogsértés áldozatait, hogy annak az intézménynek az oktatási, képzési szolgáltatásait vegyék igénybe, amely jogait eredetileg is megsértette”.⁵⁵ Továbbá már maga a módosítás is **sérti az egyenlő bánásmód követelményét, mivel nemzetiségi alapon közvetett hátrányos megkülönböztetést valósít meg a szegregáció áldozatait tekintetében**, és az oktatási jogok megsértőit lényegesen előnyösebb helyzetbe hozza, mint más alapjogi jogsértések elkövetőit, mivel előbbiek mentesülnek az alól a „szigorú” következmény alól, hogy minden egyes érintett gyermek részére pénzbeli kártérítést kelljen fizetniük.⁵⁶ Ennek eredményeképpen a módosítás „minden valószínűség szerint csökkenteni fogja a jelenlegi szankciórendszer visszatartó erejét is, így **sérti a Faji Egyenlőségi Irányelv 6. és 15. cikkében rögzített követelményeket**”.⁵⁷ Ráadásul a módosítás (és azt megelőzően a különböző tisztségviselők nyilvánosan elhangzó nyilatkozatai) **alkalmasak arra, hogy a többségi társadalomban felerősítsék és indokoltnak állítsák be a romaellenes érzelmeket.**

⁵¹ Lásd pl.: <https://24.hu/belfold/2020/05/12/gyongyospata-kuria-fidesz-horvath-laszlo/>.

⁵² Lásd: <http://www.atv.hu/belfold/20200515-orban-viktor-kokemenyen-nekiment-a-kurianak>.

⁵³ A „személyiségi jogok” az ember személyiségéhez elidegeníthetetlenül kapcsolódó jogok; nagyrészt megegyeznek az alapvető jogokkal és szabadságokkal.

⁵⁴ 2020. évi LXXXVII. törvény

⁵⁵ Flash report – Draft Bill on mandatory in-kind compensation for segregation in education submitted, 2020. augusztus 5., <https://www.equalitylaw.eu/downloads/5197-hungary-draft-bill-on-mandatory-in-kind-compensation-for-segregation-in-education-submitted-97-kb>, 2. o.

⁵⁶ Uo., 3. o.

⁵⁷ Uo.

Hozzá kell fűzni azt is, hogy a gyöngyöspatai ügy egy másik szempontból is szimptomatikus jellegűnek mondható: ez egy újabb példa arra, hogy magas beosztású kormánytisztviselők – megszegve azt az alapelvet, miszerint a bíróságoknak mentesnek kell maradniuk mindenféle indokolatlan külső befolyástól⁵⁸ – hogyan használják rendszeresen a nyilvános kijelentéseket és a médiát arra, hogy beavatkozzanak az igazságszolgáltatás működésébe⁵⁹ (az ügynek a Kúria általi felülvizsgálata még folyamatban volt, amikor a miniszterelnök és mások megkérdőjelezték a másodfokú bíróság ítéletének „igazságosságát”). Az efféle kritikai megnyilvánulások aláássák az igazságszolgáltatásba vetett bizalmat és a függetlenség látszatát, valamint közvetve egyfajta „dermesztő hatásuk” lehet a bírák véleménynyilvánítására. Emellett a Lex Gyöngyöspata példa arra is, hogy a kormány és kormánytöbbség hogyan használja fel a jogalkotást arra, hogy aláassa a bírósági ítéletek tiszteletben tartását, és előmozdítsa saját diszkriminatív céljait, amelyek a társadalom legsérülékenyebb csoportjait érintik hátrányosan.

A fenti helyzet által felvetett súlyos problémák ellenére a biztos elmulasztott megfelelő lépéseket tenni a gyöngyöspatai ügyben. 2020. január 23-án bejelentették, hogy az ügyben a biztoshelyettes vizsgálatot fog indítani:

*„Az elmúlt napokban aggodalommal követtem a gyöngyöspatai eseményeket, a nevelési-
oktatási szegregáció miatt megítélt kártérítésekkel kapcsolatban felerősödött vitákat, a
halmozódó társadalmi feszültséget. Meggyőződésem, hogy a kialakult helyzet akaratlanul is
erősítheti a többségi társadalomban meglévő romaellenes sztereotípiákat és elősegítheti az
indulatok felerősödését is.*

*Mindezek okán kötelességemnek tekintem, hogy kiemelt figyelemmel kísérem és részleteiben
is megvizsgáljam a gyöngyöspatai eseményeket. A jelenlegi helyzet mellett fontosnak tartom a
korábbi ombudsmani vizsgálat kapcsán kiadott gyöngyöspatai jelentés utóéletének, valamint a
jelentésben megfogalmazott megállapítások nyomán született döntések végrehajtásának
áttekintését is. A pontos tényállás feltárását követően a közeljövőben elvi állásfoglalásban
kívánom a kérdéssel kapcsolatos álláspontomat bemutatni [...].⁶⁰*

Ugyanakkor annak ellenére, hogy a fenti bejelentés óta több mint egy év telt el, a **vizsgálaton alapuló következtetéseket a mai napig nem hoztak nyilvánosságra**, továbbá a biztos és a biztoshelyettes ebben az ügyben semmilyen más további nyilatkozatot nem tett, jóllehet az ügy nagy vitát váltott ki, és a kormánypárti politikusok összehangolt hadjáratot indítottak az ítélet ellen. **Ez a megmagyarázhatatlan, több mint egyéves késedelem az ügyre vonatkozó jelentés vagy elvi állásfoglalás kiadása nélkül súlyosan aláassa bármiféle fellépés hatékonyságát.**

E tekintetben emlékeztetni kell arra is, hogy a magyarországi német nemzetiség tagjaival kapcsolatos, élő adásban tett, támadó és általánosító kijelentések körülbelül egy időben hangzottak el a gyöngyöspatai ügyben született bírósági ítélet igazságosságát és indokoltságát megkérdőjelező, magas rangú politikusoktól származó nyilatkozatokkal, és a biztoshelyettes körülbelül egy időben adott ki közleményt arról, hogy vizsgálatot fog indítani ezekben az ügyekben (2020. január 23-án, illetve január 31-én). A biztoshelyettesnek azonban a mai napig bezárólag csak a német nemzetiséget támadó kijelentésekkel kapcsolatban sikerült elvi állásfoglalást kiadnia (és azt is csak 2020 decemberében, mintegy 11 hónappal a kijelentések elhangzását követően).

A biztos és a biztoshelyettes **nem tett semmiféle nyilvános nyilatkozatot sem a Lex Gyöngyöspata benyújtásakor, sem annak elfogadásakor**. 2020. júniusában **21 civil szervezet kérte a biztost, hogy tiltakozzon** a Lex Gyöngyöspata elfogadása ellen a törvényjavaslat országgyűlési vitája során, és amennyiben az elfogadásra kerül, támadja meg a jogszabályt az Alkotmánybíróság előtt. A civil szervezetek kérelme részletes indoklást tartalmazott arra nézve, hogy a törvényjavaslat miként sérti az egyenlő bánásmódhoz való jogot mind a magyar Alaptörvény, mind pedig

⁵⁸ Vö. A Miniszteri Bizottság CM/Rec (2010)12 ajánlása a tagállamoknak: "Bírák: függetlenség, hatékonyság és feladatok", 18. és 60. szakasz; Az igazságszolgáltatás függetlenségére vonatkozó ENSZ alapelvek, 2. és 4. szakasz

⁵⁹ Bővebben és további példákért lásd: *Unfettered Freedom to Interfere – Ruling party politicians exerting undue influence on the judiciary in Hungary 2010–2020*, Magyar Helsinki Bizottság, 2020. július 29., https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/HHC_Hun_Gov_undue_influence_judiciary_29072020.pdf.

⁶⁰ A közlemény teljes szövege [itt](#) érhető el.

az Európai Unió joga alapján.⁶¹ Az ombudsman azonban **elmulasztott bármilyen módon fellépni a szóban forgó jogszabály ellen, és a mai napig válasz nélkül hagyta a civil szervezetek levelét.** Annak ellenére, hogy a Lex Gyöngyöspata egyértelműen alkotmányellenes (mivel maga a jogszabály közvetett hátrányos megkülönböztetést valósít meg), az ombudsman **nem fordult az Alkotmánybírósághoz,** hogy a jogszabály alkotmányossági felülvizsgálatát kérje.

5. MULASZTÁSOK A MIGRÁNSOK ÉS MENEDÉKKÉRŐK JOGAINAK VÉDELMEVEL KAPCSOLATBAN

Az előző biztos tevékenységének értékelésekor az MHB kiemelte, hogy 2015 tavasza óta **a migráció ügye a magyar kormány legkiemeltebb politikai témájává vált.** A kormány több mint 100 millió dollárt költött xenofób, közpénzből finanszírozott gyűlöletkampányokra,⁶² miközben lépésről lépésre tette tönkre a magyar menekültügyi rendszert,⁶³ valamint támadóan és fenyegetően lép fel azokkal a személyekkel és szervezetekkel szemben, akik a migránsok jogainak védelmében lépnek fel (*lásd ehhez a 7.1. fejezetet*). Ezek a lépések a menedékkérők és a nemzetközi védelemben részesülők helyzetének drasztikus romlásához vezettek Magyarországon, **a migránsok pedig különösen súlyos, rendszerszintű emberi jogi jogsértéseknek vannak kitéve.** A rendszer éveken át tartó tönkretétele és az elszaporodott emberi jogi jogsértések ellenére **mind az előző, mind pedig a hivatalt jelenleg betöltő biztos többnyire hallgatott és inaktív maradt** a téma kapcsán. Az MHB a jelenlegi biztost több alkalommal is felhívta arra, hogy tegyen eleget kötelességének, és indítson vizsgálatokat, a jogszabályok kapcsán forduljon az Alkotmánybírósághoz, vagy végezzen ellenőrző látogatásokat. E megkeresések közül csak az egyiket követte lépés a biztos részéről, az összes többi esetben még csak választ sem küldött.

2020. április 7-én az MHB levelet⁶⁴ küldött a biztosnak, amelyben súlyos, rendszerszintű jogsértésekre hívta fel a figyelmet hat területen, valamint részletes ajánlásokat fogalmazott meg minden egyes probléma kezelésére. Ezen problémák közül néhányat már korábban, az előző biztos felé is több ízben jeleztünk. Az MHB levele nem csupán részletes jogi érvelést és bizonyítékokat tartalmazott a jogsértésekre vonatkozóan, hanem ajánlásokat is megfogalmazott a megvalósítható lépésekkel és a biztos által javasolandó jogszabályi változtatásokkal kapcsolatban. A levélben felvetett problémák a következők voltak:

- *A harmadik országbeli állampolgárok önkényes fogva tartása az ún. tranzitónákban a magyar-szerb határon:* Az MHB a tranzitónák 2015. szeptemberi létrehozása óta figyelmeztetett arra, hogy a vonatkozó jogszabályi keret a menedékkérők jogellenes, *de facto* fogva tartásához vezet. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosság (UNHCR)⁶⁵ is egyértelműen azon az állásponton volt, hogy a tranzitónákban való elhelyezés fogva tartásnak minősül, ahogyan a kínzás és embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzésére alakult Európai Bizottság (CPT)⁶⁶ is. A jól ismert és jól dokumentált rendszerszintű emberi jogi jogsértések ellenére, és annak ellenére, hogy az MHB több ízben is felszólította a létesítmények meglátogatására, a biztos figyelmen kívül hagyta az aggályokat, és nem látogatott el egyetlen létesítménybe sem. Mire a tranzitónákat 2020 májusában bezárták az Európai Unió Bíróságának (EUB) előzetes

⁶¹ A civil szervezetek által a biztosnak küldött levél angol fordítása itt érhető el: https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/NGO_submission_to_CFR_Gyongyospata_25062020.pdf. [Magyar nyelvű eredeti: https://helsinki.hu/wp-content/uploads/level_ombudsmannak_lex_gyongyospatarol_2020_06_25.pdf.]

⁶² E kampányokról bővebben lásd az MHB a faji megkülönböztetés kiküszöbölésével foglalkozó ENSZ bizottság részére Magyarországnak a tizenhatalmadiktól a huszonötödikig terjedő időszaki jelentéseire vonatkozóan eljuttatott beadványát: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2fCERD%2fNGO%2fHUN%2f34524&Lang=en.

⁶³ Erről a folyamatról részletesen lásd az MHB összeállítását: <https://www.helsinki.hu/en/all-you-ever-wanted-to-know-about-what-happened-to-refugee-protection-in-hungary-since-2015-in-one-place/>.

⁶⁴ A levél angol fordítását lásd: https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/HHC_submission_CFR_Asylum_07042020.pdf.

⁶⁵ *On visit to Hungary, UNHCR Chief calls for end to detention and greater solidarity with refugees*, UNHCR, 2017. szeptember 12., <https://www.unhcr.org/news/latest/2017/9/59b7fb324/visit-hungary-unhcr-chief-calls-end-detention-greater-solidarity-refugees.html>

⁶⁶ *Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment of Punishment (CPT) from 20 to 26 October 2017*, CPT/Inf (2018) 42, <https://rm.coe.int/16808d6f12>, 24–30. o.

döntéshozatali ügyben meghozott ítélete⁶⁷ következtében, a jogellenesen fogva tartottak közül néhányan már több mint 500 napja voltak a létesítménybe bezárva.⁶⁸

- A fogvatartottak éheztetése a tranzitónákban: 2018 augusztusától kezdődően a magyar hatóságok elkezdtek megvonni az élelmet az elutasított menedékkérőktől a tranzitónában való fogva tartásuk alatt. Minden egyes esetben az Emberi Jogok Európai Bíróságától kellett azonnali intézkedést kérni a fogvatartottak élelmezésének biztosításához. 2018. augusztus 8. és 2020. április 3. között összesen 34 fogvatartott személyt éheztettek.⁶⁹ Ezt a gyakorlatot számtalan szervezet részéről érte komoly kritika, így az ENSZ emberi jogi főbiztosa,⁷⁰ az ENSZ migránsok jogaiért felelős különleges megbízottja,⁷¹ az Európa Tanács emberi jogi biztosa⁷² és a faji megkülönböztetés kiküszöbölésével foglalkozó ENSZ bizottság részéről.⁷³ Az új biztos 2019. októberi hivatalba lépése után hét fogvatartott személyt éheztettek.⁷⁴ Sem az egyes esetek (amelyek nagy visszhangot kaptak a médiában), sem pedig az MHB külön megkeresése nem voltak képesek a biztost fellépésre ösztönözni.
- Kollektív kitoloncolás a szerb-magyar határon: 2017. március 28-ától kezdődően a Magyarországon jogellenesen tartózkodó harmadik országbeli állampolgárokat rövid úton átteszik a határkerítés szerb oldalára, kivéve, ha velük szemben bűncselekmény elkövetésének gyanúja merül fel.⁷⁵ Ezek a visszakényszerítések (ún. „push-back”) egyedi dokumentáció és azonosítás nélkül történnek, és azoktól, akikkel szemben ezt az intézkedést alkalmazzák, kifejezetten megtagadják a menedékkérés lehetőségét. Annak ellenére, hogy ezeknek a kollektív kitoloncolásoknak egy részét erőszakosan hajtják végre,⁷⁶ a hatóságok elmulasztják az ezzel kapcsolatos állításokat és panaszokat megfelelően kivizsgálni, illetve hatékony megelőző mechanizmusokat életbe léptetni.⁷⁷ Az MHB a biztosnak címzett levelében kiemelte, hogy a kollektív kitoloncolások legalizálása óta a rendőrség hivatalos statisztikái szerint legalább 37 994 ilyen intézkedést foganatosítottak.
- Civil szervezetek hozzáférése az idegenrendészeti őrzött szállásokhoz, a menekültügyi őrzött befogadó központokhoz és a tranzitónákhoz: Az uniós jog vonatkozó előírásaival ellentétesen a civil szervezetek a fogvatartási helyszíneket és a tranzitónákat 2017 óta nem látogathatják emberi jogi megfigyelés és/vagy ingyenes jogi tanácsadás céljából. A biztos nemzeti megelőző mechanizmuskénti minőségében eljárva 2017 és az MHB-nek a biztosnak címzett, 2020 áprilisában kelt levele között egyetlen látogatást sem tett ezeken a helyszíneken. Az MHB azt kérte, hogy a biztos járjon közbe az illetékes hatóságoknál, hogy azok engedélyezzék a fogvatartási helyszínek látogatását emberi jogi megfigyelés és ingyenes jogi tanácsadás

⁶⁷ Az ügyekben az MHB látta el a jogi képviselést. Az MHB összefoglalója az ítéletről: <https://www.helsinki.hu/jogellenes-a-tranzitonas-fogvatartas/>. A C-924/19 PPU. és a C-925/19 PPU. sz. egyesített ügyekben hozott ítélet teljes szövege [itt](#) érhető el.

⁶⁸ A részletes statisztikát a fogva tartás hosszáról lásd itt: <https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/Average-length-of-stay-in-transit-asylum-3-Feb-2020.pdf>.

⁶⁹ Az esetekről a folyamatosan frissülő listát lásd itt:

https://docs.google.com/spreadsheets/d/10V84xAVREKSScFwz4ME_2kfpBRV_CPqCr7SUKitE2o8/edit#gid=0.

⁷⁰ Az ENSZ Emberi jogi Főbiztosság sajtóközleménye, 2019. május 3.,

<https://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24551&LangID=E>

⁷¹ Az ENSZ migránsok jogaiért felelős különleges megbízottjának látogatása (Magyarország, 2019. július 10–17.) végén tett nyilatkozata, 2019. július 17., <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24830&LangID=E>

⁷² Az Európa Tanács emberi jogi biztosa jelentése a 2019. február 4. és 8. között Magyarországon tett látogatását követően, 2019. május 21., <https://rm.coe.int/report-on-the-visit-to-hungary-from-4-to-8-february-2019-by-dunja-mija/1680942f0d>

⁷³ *Concluding Observations on the combined eighteenth to the twenty-fifth periodic reports of Hungary*, UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination, CERD/C/HUN/CO/18-25, 2019. június 6., https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CERD%2fC%2fHUN%2fCO%2f18-25&Lang=en

⁷⁴ Az esetek összegzéséhez lásd:

https://docs.google.com/spreadsheets/d/10V84xAVREKSScFwz4ME_2kfpBRV_CPqCr7SUKitE2o8/edit#gid=0.

⁷⁵ A módosítások elemzését lásd itt: <https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/HHC-Info-Update-New-Asylum-Bill-15.02.2017.pdf>.

⁷⁶ Az első médiabeszámoló az erőszakról 2016 nyarán: <https://abcug.hu/kinyitottak-kaput-es-kuldtok-kutyakat/>. Lásd még: *Hungary: Migrants abused at the border*, Human Rights Watch, 2016. július 13.,

<https://www.hrw.org/news/2016/07/13/hungary-migrants-abused-border>.

⁷⁷ Lásd a kínzás és embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzésére alakult Európai Bizottság (CPT) értékelését a kivizsgálásra irányuló és megelőző intézkedések elégtelenségéről: *Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 20 to 26 October 2017*, CPT/Inf (2018) 42, <https://rm.coe.int/16808d6f12>, 10–19. o.; *Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 20 to 29 November 2018*, CPT/Inf 2020 (8), <https://rm.coe.int/16809ce9ec>, 4. o.

céljából, valamint hogy a nemzeti megelőző mechanizmusként tegyen e helyszíneken megfigyelő látogatásokat, lehetőleg külső szakértők bevonása mellett.

- *Az egyetlen, kísérő nélküli kiskorúak elhelyezésére szolgáló helyszín tervezett bezárása:* A kormány már évek óta tervezi a főtí Károlyi István Gyermekközpont bezárását. Miközben sem a helyszín bezárásáról, sem pedig arról nem zajlott konzultáció, hogy a gyermekeket milyen más lehetséges helyszíneken lehetne elszállásolni, a gyermekeket szép lassan elkezdtek országszerte egyéb más helyszíneken elhelyezni. Az MHB arra kérte a biztost, hogy kezdeményezzen vizsgálatot a gyermekközpont bezárásával kapcsolatban, annak érdekében, hogy a gyermekek mindenek felett álló érdekének figyelembevételével szülessen döntés arról, hogy az intézményt bezárják-e, illetve hogy jelenlegi lakóit a jövőben milyen lehetséges helyszíneken helyezik el.
- *A hontalanság születés kori elkerülése:* Tekintettel arra, hogy a hazai jogi szabályozás nincs összhangban Magyarországnak a hontalanság születés kori elkerülésére vonatkozó nemzetközi kötelezettségeivel, az MHB azt javasolta a biztosnak, hogy kezdeményezze a vonatkozó jogszabály módosítását. Emellett azt is javasoltuk, hogy kerüljön felvázolásra egy olyan hazai eljárásrend, amely biztosítja, hogy egy Magyarországon született gyermek sem marad ismeretlen állampolgárságú az ötödik születésnapja után. Azt javasoltuk a biztosnak, hogy ezek kidolgozásának előkészítésébe vonja be az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságot és az MHB-t.

Az MHB a fenti levelére a mai napig nem kapott választ, és az ombudsman egy jelképes kivételtől eltekintve **egyik felvetett problémával sem foglalkozott.**

2020. május 27-én a magyar kormány egy olyan új menekültügyi rendszert vezetett be, amely gyakorlatilag lehetetlenné teszi, hogy a védelemre szoruló Magyarországon menedéket kérjenek.⁷⁸ Az új rendszert súlyos kritika érte mind a civil szervezetek, mind pedig az ENSZ Menekültügyi Főbiztosság részéről.⁷⁹ Az Európai Bizottság 2020. október 30-án kötelezettségszegési eljárást indított Magyarország ellen, azon az alapon, hogy az új jogszabály összeegyeztethetetlen az európai menekültügyi szabályokkal és sérti az Alapjogi Charta 18. cikkét.⁸⁰ A biztos nem tett semmilyen lépést és nem nyilvánult meg a fejleményekkel kapcsolatban.

2020. augusztus 12-én az MHB levélben⁸¹ tájékoztatta a biztost azokról a panaszokról, amelyeket az MHB a nyírbátori idegenrendészeti őrzött szálláson fogva tartottaktól kapott. A panaszok oka elsődlegesen az őrizet indokaival kapcsolatos tájékoztatás hiánya és a fegyveres biztonsági őröknek a fogvatartottakkal szembeni erőszakos fellépése volt. A helyzetre tekintettel – amelyet az is súlyosbított, hogy a fogvatartottakat számos esetben hosszú jogszerű magyarországi tartózkodás után vették őrizetbe, és több őrizetesnek magyar családtagjai, kiskorú gyermekei is voltak – a fogvatartottak éhségsztrájkba kezdtek. A fogvatartási helyszín hírhedt a fogvatartottakkal szembeni bánásmódjáról, a biztos mégis 2012. szeptemberében tett utoljára látogatást a létesítményben. 2020. szeptember 18-án a biztos meglátogatta az intézményt, ám hivatalos közleményei alapján ugyanezen a napon két másik helyszínt is meglátogatott, amelyek Nyírbátortól több órányira találhatóak. A látogatásról szóló jelentést 2020. december 7-én hozták nyilvánosságra. Bár a helyszínen fogva tartottak értelemszerűen nem magyar állampolgárok, a látogatáson tolmács nem vett részt. Ezzel együtt a jelentés többek között azt tartalmazza, hogy azokat a fogvatartottakat, akiknek egészségügyi panasza volt, nem vizsgálta meg orvos, és hogy a fogvatartottakkal az őket érintő idegenrendészeti eljárás során közölt ellentmondásos döntések és információk, valamint a hatóságok általi idegenrendészeti őrizetben tartásuk az alapjogok lehetséges sérelmét vetik fel. A jelentés nem említi, hogy történt-e kísérlet arra, hogy utánkövessék a biztosnak a helyszínen tett legutóbbi, nyolc évvel ezelőtti látogatása során azonosított problémákat.

2020. december 17-én az EUB ítéletet hozott a C-808/8. sz. ügyben, amelyben többek között megállapította, hogy a visszakényszerítésekre vonatkozó magyar jogi szabályozás (és gyakorlat) sérti a Visszatérési Irányelvet és az Alapjogi Chartát, ezáltal az uniós jogba ütközik.⁸² A kollektív kitoloncolások

⁷⁸ Bővebben lásd: <https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/new-Hungarian-asylum-system-HHC-Aug-2020.pdf>.

⁷⁹ Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosság véleményét lásd: <https://www.refworld.org/docid/5ef5c0614.html>.

⁸⁰ Az Európai Bizottság közleményét lásd: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/inf_20_1687.

⁸¹ A levél angol fordítását lásd: https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/HHC_submission_to_CFR_Nyirbator_12082020.pdf.

⁸² Az MHB összefoglalója az ítéletről: <https://www.helsinki.hu/eub-jogellenes-a-kulfoldiek-tomeges-visszakenyseritese/>. Az ítélet teljes szövege itt érhető el:

az ítélet meghozatala után is folytatódtak.⁸³ Tekintettel arra, hogy Magyarország nem teljesítette az ítéletben előírtakat, az Európai Unió Határ- és Partvédelmi Ügynöksége (Frontex) felfüggesztette tevékenységét Magyarországon, az ügynökség története során először.⁸⁴ Az ombudsman az intézkedésekkel kapcsolatban nem adott ki közleményt, nem válaszolt az MHB vonatkozó levelére és ajánlásaira sem, és vizsgálatot sem indított. A rendészeti szervek a kollektív kitoloncolások legalizálása óta több mint 60 000 esetben, az ítélet meghozatala óta pedig közel 7 410 esetben fogantatottak ilyen intézkedést.⁸⁵

6. MULASZTÁSOK AZ LMBTQI EMBEREK JOGAINAK VÉDELMEVEL KAPCSOLATBAN

Amikor az előző biztos hivatali tevékenységét értékelték az LMBTQI emberekkel kapcsolatban, a civil szervezetek arról számoltak be, hogy a biztos „az LMBTI személyek kulcsfontosságú szövetségesévé vált az országban”⁸⁶ és „az elmúlt években viszonylag aktívra vált az LMBTI ügyek tekintetében”.⁸⁷ Vagyis annak ellenére, hogy az előző biztos nem határolódott el például magas beosztású tisztségviselők egyre növekvő számú LMBTQI-ellenes kijelentéseitől, hivatali teljesítményét összességében pozitívnak tekintették az LMBTQI emberek jogai védelme szempontjából. Ez azonban **drasztikusan megváltozott a jelenlegi biztos hivatalba lépésével. A jelenlegi biztos a vizsgált időszakban egyáltalán nem nyilvánult meg és semmilyen formában nem lépett fel az LMBTQI emberek védelmében, annak ellenére, hogy bőven lett volna oka rá, hogy ezt megtegye.**

Az ILGA-Europe évente összeállított rangsorában, amelyben az LMBTQI közösség emberi jogi helyzetét értékeli, Magyarország egy év alatt a 19. helyről a 27.-re esett vissza, már a 2019 januárja és decembere közötti fejlemények miatt.⁸⁸ Ugyanakkor a jelen árnyékjelentésben tárgyalt időszakban a kormánypárti politikusok, így a miniszterelnök homofób és transzfób politikai nyilatkozatainak száma csak tovább nőtt, és a magyarországi LMBTQI emberek hamarosan a magyar kormány gyűlöletpropagandájának legújabb célpontjává váltak. Emellett az érintett időszakban számos olyan intézkedést és jogszabályt fogadtak el, amelyek súlyosan sérelmesek az LMBTQI emberek jogaira nézve. Ezt nemzetközi emberi jogi szereplők is kiemelték, így például az Európa Tanács emberi jogi biztosa, aki 2020 novemberében úgy fogalmazott, hogy „aggodalommal tölti el az LMBTI személyek stigmatizációjának nyilvánvaló fokozódása, valamint méltóságuk és jogaik manipulációja a politikai nyereség érdekében”.⁸⁹ **A biztos személyében, és annak következményeként a megközelítésében bekövetkezett változás tehát egybeesett azzal, hogy az LMBTQI emberek jogainak kérdése a magyar kormány számára fontos, politikailag érzékeny, nagy jelentőségű ügyé vált.**

Az ombudsman megközelítésében történt változás valóban drasztikus: a vizsgált időszakban nem bocsátott ki egyetlen közleményt vagy jelentést sem, nem indított egy vizsgálatot sem (vagy legalábbis erre vonatkozóan nem áll rendelkezésre nyilvánosan hozzáférhető adat), valamint nem nyújtott be egyetlen témához kapcsolódó indítványt sem az Alkotmánybírósághoz. Szakított azzal a szimbolikus hagyománnyal is, hogy közleményt adjon ki a homofóbia és transzfóbia elleni világnap alkalmából, annak ellenére, hogy elődei a 2014 óta minden évben kiadtak egy ilyen közleményt, és annak ellenére, hogy a jelenlegi biztos és helyettesei körülbelül 25 közleményt adtak ki a különböző világnapok és

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=235703&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1288827>, lásd különösen a 227–266. §-okat.

⁸³ 2020. december 17. és 2021. január 7. között több mint 2 500 kollektív kitoloncolást hajtott végre a rendőrség a hivatalos adatok szerint. Lásd az MHB a Frontex ügyvezető igazgatójának küldött levelét: https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/HHC_Frontex_07012021.pdf.

⁸⁴ <https://www.euronews.com/2021/01/28/eu-migration-chief-welcomes-frontex-suspension-of-operations-in-hungary>

⁸⁵ A rendőrségi statisztikai adatok napi bontását lásd itt: <https://www.euronews.com/2021/01/28/eu-migration-chief-welcomes-frontex-suspension-of-operations-in-hungary>.

⁸⁶ *Report about the Implementation of the Council of Europe Recommendation to member states on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity (CM/Rec(2010)5) in Hungary*, Háttér Társaság – Magyar LMBT Szövetség – Transvanilla Transznemű Egyesület, 2018. július 31., <http://hatter.hu/kiadvanyaink/report-about-the-implementation-of-the-council-of-europe-recommendation-to-member-0>, 31. o.

⁸⁷ *Uo.*, 141. o.

⁸⁸ Lásd: <https://hatter.hu/hirek/ilga-jelentesen-romlott-az-lmbti-kozosseg-helyzete-magyarorszagon>.

⁸⁹ Lásd: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/commissioner-urges-hungary-s-parliament-to-postpone-the-vote-on-draft-bills-that-if-adopted-will-have-far-reaching-adverse-effects-on-human-rights-in->

évfordulók alkalmából a vizsgált időszakon belül. Ha valaki felkeresi a biztos honlapját, említés szintjén sem talál semmit rajta az LBMTQI emberekről az új biztos hivatalba lépése óta.

A biztos megközelítésében történt, rendkívüli aggodalomra okot adó változásra tekintettel az MHB **tisztelettel kéri az Albizottságot, hogy felülvizsgálata során a biztos tevékenységét az LBMTQI embereket érintő emberi jogi jogsértések kezelése szempontjából is értékelje, tekintettel arra, hogy fokozottan sérülékeny társadalmi csoportot képeznek, és helyzetük az elmúlt időszakban az egyik legérzékenyebb politikai kérdéssé vált Magyarországon.** Az alábbiakban részletesen, konkrét példákkal mutatjuk be a biztos teljes passzivitását e téren.

6.1. Mulasztások a nem jogi elismerésének tilalma elleni fellépés terén

Egy 2020. május 19-én elfogadott törvény⁹⁰ megtiltotta a nem jogi elismerését, **megsértve ezzel a transznemű személyek jogait.** Az új törvény úgy rendelkezik, hogy a születési, a házassági és a halotti anyakönyvben a személyek „születési nemét” (amely a törvény szerint „az elsődleges nemi jelleg, illetve kromoszóma alapján meghatározott biológiai nem”) kell feltüntetni, és ez a későbbiekben nem változtatható meg.⁹¹ A vonatkozó törvényjavaslatot minden előzetes társadalmi egyeztetés nélkül nyújtották be, annak ellenére, hogy az kötelező lett volna.⁹² A nem jogi elismerésének tilalma **sérti a nemzetközi emberi jogi normákat** és az Emberi Jogok Európai Bíróságának töretlen esetjogát. Ellentmond továbbá a magyar Alkotmánybíróság következetes gyakorlatának is, amely 2005-ben, 2007-ben és 2018-ban (2018-ban egyhangúlag) úgy ítélte meg, hogy a jogi nem és a transznemű emberek névváltoztatáshoz való joga alapvető emberi jog.⁹³

A magyar civil szervezeteken túl számos nemzetközi emberi jogi szereplő is⁹⁴ tiltakozott a törvény ellen, ideértve az Európa Tanács emberi jogi biztosát,⁹⁵ az ENSZ szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló erőszak és diszkrimináció elleni védelemért felelős független szakértőjét,⁹⁶ a mindenki számára az elérhető legmagasabb szintű fizikai és lelki egészség élvezetéhez való jogért felelős különleges megbízottat, a magánélethez való jogért felelős különleges megbízottat és a nők elleni erőszak, annak okai és következményei kérdéseiről felelős különleges megbízottat,⁹⁷ de hiába: a törvény hatályba lépett.

A nemzetközi szereplőkkel ellentétben a biztos teljes egészében elmulasztott megnyilvánulni, illetve fellépni: **elmulasztott nyilvánosan felszólalni a törvény ellen, és elmulasztotta annak alkotmányossági felülvizsgálatát kérni az Alkotmánybíróságtól, még azután is, hogy különböző magyar civil szervezetek és magyar állampolgárok megkeresték** az ügyvel kapcsolatban:

- 2020 májusában a kormány írásbeli egyeztetést kezdeményezett a törvényjavaslattal kapcsolatban az Emberi Jogok Kerekasztal LBMT emberek jogaival foglalkozó munkacsoportjának tagjai körében. A munkacsoportban részt vevő civil szervezetek és az Egyenlő Bánásmód Hatóság bíralták a törvényjavaslatot, a biztos (aki az Emberi Jogok Kerekasztal üléseinek állandó meghívottja) nem fogalmazott meg véleményt.
- 2020 májusában az Amnesty International Magyarország kampányt indított annak érdekében, hogy a biztos a támadja meg a törvényt az Alkotmánybíróság előtt,⁹⁸ amely kampányhoz világszerte több mint 104 000 aláíró csatlakozott, közülük több mint 13 000 aláíró Magyarországról. Az Amnesty International Magyarország kezdeményezéséhez csatlakozott

⁹⁰ 2020. évi XXX. törvény egyes közigazgatási tárgyú törvények módosításáról, valamint ingyenes vagyonjuttatásról

⁹¹ Lásd bővebben: <https://hatter.hu/hirek/adert-nem-zavarja-az-emberi-jogok-megsertese-alairta-a-transznemuek-nememek-jogi-elismereset>; *Flash report – Amendment of the provisions on legal recognition of gender*, 2020. június 30., <https://www.equalitylaw.eu/downloads/5168-hungary-amendment-of-the-provisions-on-legal-recognition-of-gender-137-kb>.

⁹² 2010. évi CXXXI. törvény a jogszabályok előkészítésében való társadalmi részvételtől, 1. § és 8. § (1)–(2) bekezdés <https://hatter.hu/hirek/megszavazta-az-orszaggyules-a-transznemuek-nememek-jogi-elismereset-ellehetetlenito>

⁹³ A részletes lista itt érhető el: <https://hatter.hu/hirek/megszavazta-az-orszaggyules-a-transznemuek-nememek-jogi-elismereset-ellehetetlenito>.

⁹⁴ <https://www.facebook.com/CommissionerHR/posts/1512688642240374>

⁹⁵ <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25844>

⁹⁶ <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?qId=25172>

⁹⁷ <https://www.amnesty.hu/itt-az-ido-az-ombudsmannak-az-ab-hoz-kell-fordulnia/>.

négy másik magyar emberi jogi civil szervezet, illetve csoport, nevezetesen a Budapest Pride, a Háttér Társaság, a Magyar LGBT Szövetség és a Prizma Transznemű Közösség. A petíciót és az aláírásokat 2020. július 2-án adták át a biztos hivatalának.⁹⁹

- A Transvanilla Transznemű Egyesület 2020 áprilisában két alkalommal kérte a biztost, hogy lépjen fel a törvénnyel szemben, hogy azt az Országgyűlés ne fogadja el, és amennyiben mégis megtenné, forduljon a biztos az Alkotmánybírósághoz.¹⁰⁰
- 2020 szeptemberében az MHB indokolt beadvánnyal fordult a biztoshoz, amelyben kérte, hogy forduljon az Alkotmánybírósághoz, és kérje a törvény alkotmányossági felülvizsgálatát.¹⁰¹
- 2020 decemberében egy transznemű érintett, akit a Háttér Társaság képviselt, arra kérte a biztost, hogy forduljon az Alkotmánybírósághoz, és kérje a törvény alkotmányossági felülvizsgálatát, mert a törvényre tekintettel a későbbiekben nem kérheti neme jogi elismerését.¹⁰²

Az ombudsman ezekre a civil szervezetek által benyújtott kérelmekre, illetve beadványokra a mai napig nem válaszolt, és nem tette meg a kért lépéseket.

Amikor erről az ügyről hivatala 2019-es tevékenységének tárgyalása keretében, 2020. június 22-én az Országgyűlés Igazságügyi bizottsága előtt megkérdezte, a biztos azt nyilatkozta, hogy az ügyben lefolytatott vizsgálatot követően tud véleményt formálni, és „ha szükséges”, akkor meg fogják tenni az álláspontjuknak megfelelő lépéseket.¹⁰³ 2020. június 17-én hasonló választ adott egy országgyűlési képviselő írásbeli kérdésére.¹⁰⁴ 2020. november 4-én egy hasonló kérdésre válaszolva azt mondta az Országgyűlés plenáris ülése előtt, hogy vizsgálat zajlik az ügyben.¹⁰⁵ Ugyanakkor további információ nem áll a nyilvánosság rendelkezésére e vizsgálatról és annak előrehaladásáról.

6.2. A fellépés hiánya az azonos nemű párokat szerepeltető reklámok tilalmával szemben

2019 októberében a **Coca-Cola magyar leányvállalatát megbírságotlák két olyan reklám miatt, amelyben azonos nemű párok szerepeltek, és amelyeket a #loveislove kampányuk keretében mutattak be.** Az egyik reklámban két mosolygó, egymást megölelő férfi volt látható, míg a másikban két nő szerepelt, akik egymásra néztek, miközben ugyanabból a coca-colás palackból ittak szívószállal. A bírság kiszabásán túl az eljáró hatóság arra kötelezte a Coca-Colát, hogy a jövőben tartózkodjon az olyan reklámok használatától, „amely a gyermek- és fiatalkorúak fizikai, szellemi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését károsíthatja”. (A reklámokat egy kormánypárti politikus és egy kormánybarát honlap is támadta.)¹⁰⁶

A bírságot kiszabó hatóság döntését a **Háttér Társaság** megtámadta, és 2020 májusában **indokolt kérelemben fordult a biztoshoz,** amelyben levezette, hogy **a bírság hogyan valósítja meg az egyenlő bánásmóddhoz való jog sérelmét a szexuális irányultság alapján,** a véleménynyilvánítás szabadságához való jog megsértését, valamint az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye 17. cikkében garantált, a gyermekek szociális, szellemi és erkölcsi jólétük előmozdítását, valamint a fizikai és szellemi egészségüket szolgáló tájékoztatáshoz való jogának sérelmét. A biztos **a beadványra a mai napig nem válaszolt.**

⁹⁹ Lásd: <https://www.amnesty.hu/mar-tobb-mint-100-ezren-kerik-kozma-akost-hogy-vegezze-a-munkajat/>, <https://www.amnesty.hu/mar-tobb-mint-10-ezren-kerik-az-ombudsmantol-hogy-vegezze-a-munkajat/>.

¹⁰⁰ Lásd: <https://transvanilla.hu/alapveto-jogok-biztosa-transz-torvenyjavaslat>.

¹⁰¹ Az indokolt kérelem teljes szövegének angol fordítása itt érhető el: https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/HHC_submission_to_CFR_legal_gender_recognition_14092020.pdf. [Magyar nyelvű eredeti: https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/AJBH_kerelem_transznemuek_-20200914.pdf.]

¹⁰² Lásd: <https://hatter.hu/tevekenyseguink/jogsegelyszolgalat/jelentosebb-ugyeink/33-paragrafus>.

¹⁰³ Az Országgyűlés Igazságügyi bizottsága ülésének jegyzőkönyve itt érhető el: <https://www.parlament.hu/documents/static/biz41/bizjvk41/IUB/2006221.pdf> (lásd a 21. oldalt).

¹⁰⁴ A válasz itt érhető el: <https://www.parlament.hu/irom41/10857/10857-0001.pdf>.

¹⁰⁵ A biztos vonatkozó nyilatkozatainak jegyzőkönyvezett szövege [itt](#) érhető el.

¹⁰⁶ Lásd pl.: <https://hungarytoday.hu/coca-cola-ad-promoting-acceptance-of-same-sex-couples-fuels-public-debate/>.

6.3. A fellépés hiánya egy mesekönyv kapcsán elhangzó homofób és transzfób megnyilvánulásokkal szemben

A *Meseország mindenkié* című, gyermekeknek szóló mesekönyv, amely különböző sérülékeny társadalmi csoportokat (így LMBTQI, roma és fogyatékkal élő embereket) mutat be, nagyszámú homofób és transzfób politikai nyilatkozatot és támadást váltott ki. Miután a könyvet 2020 szeptemberében bemutatták, a **kiadót rövidesen több szóbeli támadás érte különböző szélsőjobboldali döntéshozók és közéleti személyek részéről**, egy szélsőjobboldali országgyűlési képviselő pedig a könyv egy példányát ledarálta egy sajtótájékoztatón. Hamarosan **a kormánypárt is beállt a sorba**, és nagyban hozzájárult a könyv elleni gyűlöletkampányhoz. Így például 2020. október 4-én **a miniszterelnök egy rádióinterjúban különbséget tett a "magyarok" és a "homoszexuálisok" között:**

„a lényegét érintően azt szeretném rögzíteni, hogy Magyarországon vannak jogszabályok, amelyek a homoszexualitásra vonatkoznak. Ennek az alapját egy rendkívül toleráns és türelmes megközelítés adja, tehát a magyarok türelmesek ezzel a jelenséggel szemben, sőt a magyarok olyan türelmesek, hogy az ilyen típusú provokatív demonstrációkat is – hát nem mondom, hogy szó nélkül, de – jól viseljük. Tehát nyugodtan mondhatjuk, hogy Magyarország a homoszexualitás tekintetében egy toleráns, türelmes ország. De van egy vörös vonal, amit nem lehet átlépni, és én ebben összegzem a véleményemet: hagyják békén a gyerekeink!”¹⁰⁷

Ugyanerre a napra egy nyilvános meseolvasást szerveztek gyerekek és szüleik részére az Átrium Színházba.¹⁰⁸ Azonban a szélsőjobboldali Mi Hazánk Mozgalom és más szélsőségesek egy homofób demonstrációt szerveztek a matiné idejére és helyszínre el. A rendezvényt a rendőrség egy előíró határozattal ugyan korlátozta, de csak a gépjármű- és gyalogosközlekedés biztosítását várták el.¹⁰⁹ A rendőrség egészen a matinének helyet adó épület tőszomszédságába engedte a gyülekezőket, és a meseolvasás szervezőjének többszöri kérése ellenére is hagyta, hogy a meseolvasást gyűlölködő ricsajozással ellehetetlenítsék.¹¹⁰ Mindez azután történt, hogy a meseolvasást a szervező a homofób tiltakozás hírének hatására a gyermekek védelme érdekében inkább zárt, online eseményre módosította.¹¹¹

A következő héten, 2020. október 8-án Csepel fideszes polgármestere olyan **utasítást** tett közzé, amellyel az összes kerületi óvodában **betiltotta a könyv használatát** a nevelői munkában.¹¹² Ugyanezen a napon Mezőkövesd város polgármestere hasonló utasítást adott ki, amellyel megtiltotta a város valamennyi óvodájában és bölcsődéjében a mesekönyv vagy annak kivonata használatát.¹¹³ (Később a mezőkövesdi döntést jogellenesnek mondta ki a megyei kormányhivatal.¹¹⁴)

A biztos semmiféle módon nem reagált a fenti fejleményekre. 2020. október 22-én **nyolc magyar emberi jogi szervezet nyújtott be indokolt kérelmet**¹¹⁵ a biztosnak, amelyben arra kérték, hogy (i) emeljen szót a miniszterelnök homofób nyilatkozatával szemben, és nyilvánítsa ki, hogy egy jogállamban nincs helye a kormányzati gyűlöletkeltésnek; (ii) indítson vizsgálatot a rendőrségi fellépés hiánya miatt az Átrium Színházban tartott rendezvény kapcsán, és amiatt, hogy a rendőrség elmulasztotta megvédeni a gyermekek és szüleik jogait; valamint hogy (iii) indítson vizsgálatot a polgármesterek könyvet betiltó utasításai miatt, figyelemmel arra, hogy ezek az intézkedések minden

¹⁰⁷ Az interjú teljes szövege itt érhető el: <http://www.miniszterelnok.hu/orban-viktor-a-kossuth-radio-vasarnapi-uisaq-cimu-musoraban/>.

¹⁰⁸ <https://www.facebook.com/events/1052403188528402>.

¹⁰⁹ A rendőrség előíró határozata itt érhető el:

<http://www.police.hu/sites/default/files/EI%C5%91%C3%ADr%C3%B3%20hat%C3%A1rozat.pdf>.

¹¹⁰ A szervező posztja és a demonstrációról készült videó itt érhető el:

<https://www.facebook.com/anemaznem/posts/1452971864904795>.

¹¹¹ A döntés és indoka itt olvasható: <https://www.facebook.com/anemaznem/posts/10224091727909794>.

¹¹² A polgármester közleménye itt érhető el: <https://www.facebook.com/borbely.lenard.csepel/posts/3899792726700956>.

¹¹³ A polgármester utasítása itt érhető el:

<https://www.facebook.com/mezokovesdkepekben/photos/pcb.1711428922353334/1711427619020131/>.

¹¹⁴ <http://os.mti.hu/hirek/157567/a-tarsasag-a-szabadsagjogokert-kozlemenye>

¹¹⁵ Az indokolt kérelem teljes szövegének angol fordítása itt érhető el: https://helsinki.hu/wp-content/uploads/NGO_submission_to_CFR_Wonderland_21102020.pdf. [Magyar nyelvű eredeti: https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/meseország_mindenkie_ombudsman.pdf.]

jogi alapot nélkülöznek és alapvető jogokat sértenek.¹¹⁶ A biztos megkezdte a rendőrségi mulasztások kivizsgálását (a Független Rendészeti Panasztestület jogutódjakénti különleges minőségében eljárva), azonban a civil szervezetek beadványának egyéb részeire **nem válaszolt**, és nem tette meg a kért lépéseket.

6.4. A fellépés hiánya az LGBTQI-ellenes rendelkezések Alaptörvénybe foglalásával és az LGBTQI emberek általi örökbefogadás megakadályozásával szemben

2020. november 10-én, a világjárvány második hulláma közepette, és csupán napokkal azután, hogy a járványra tekintettel második alkalommal is veszélyhelyzetet hirdetett ki, a kormány egyúttal benyújtotta az Alaptörvény kilencedik módosítására irányuló javaslatát is az Országgyűlésnek. A vonatkozó törvényjavaslatot bármiféle előzetes társadalmi egyeztetés nélkül nyújtották be, annak ellenére, hogy a társadalmi egyeztetés kötelező lett volna.¹¹⁷ Az Alaptörvény kilencedik módosítását, amely számos igen problematikus rendelkezést tartalmaz, 2020. december 15-én fogadták el, és rendelkezései, amelyeket az alábbiakban ismertetünk, 2020. december 23-án léptek hatályba.¹¹⁸

Azonkívül, hogy leszűkítette a közpénz fogalmát, és ezáltal aláásta az állam átláthatóságát és az információszabadságot, a kilencedik Alaptörvény-módosítás megalázó az LGBTQI közösség tagjaira nézve, és a kapcsolódó további új jogszabályi rendelkezések révén csorbítja a jogait, építve a közelmúltbéli LGBTQI-ellenes politikai megnyilvánulásokra és korábbi jogalkotási lépésekre. Az Alaptörvény-módosítás 1. és 3. cikke **az Alaptörvényt a kormánytöbbség homofób és transzfób propagandájának eszközévé teszi**, miközben egyértelműen szorosan kapcsolódik az előző bekezdésekben ismertetett támadásokhoz.

Először is, a kilencedik Alaptörvény-módosítás 1. cikke az Alaptörvény L) cikkét – amely már korábban is kizárta az azonos nemű párok házasságkötését és korlátozta a család fogalmát –, a következő rendelkezéssel egészítette ki: „Az anya nő, az apa férfi.”¹¹⁹ Önmagában véve ennek az új kijelentésnek csekély jogi jelentősége lenne. Azonban egy **másik törvényjavaslat**, amelyet szintén 2020. november 10-én nyújtottak be és december 15-én fogadtak el,¹²⁰ **úgy rendelkezik, hogy főszabályként gyermeket csak házastársak fogadhatnak örökbe**. Ez alól kivételt csak eseti alapon tehet a családpolitikáért felelős miniszter.¹²¹ Így az **azonos nemű párokat, az egyedülállókat és a nem házasságban élő különnemű párokat gyakorlatilag kizárják az örökbefogadásból** 2021. márciusától kezdődően, kivéve, ha egy politikai megbízott kifejezetten mentességet ad nekik a törvény általános korlátozó rendelkezése alól. Ez a fejlemény egy 2020. októberi miniszteri rendeletet követ, amely már akkor rendkívüli módon megnehezítette az egyedülálló, illetve a nem házasságban élők általi örökbefogadást. A rendelet szerint ők csak akkor fogadhatnak gyermeket örökbe, ha az egész országban nincs olyan házaspár, aki az adott gyermeket örökbe fogadni szándékozik¹²² (míg korábban az egyedülálló személyek akkor válhattak gyermek örökbefogadására alkalmassá, ha az adott megyében¹²³ nem volt olyan házaspár, aki az adott gyermeket örökbe fogadni szándékozta volna). Ezek az új rendelkezések egyértelműen szembemennek az alapvető jogok korábbi biztosának véleményével, aki úgy foglalt állást, hogy a gyermek mindenek felett álló érdekét az szolgálja legjobban, ha helyben történik az örökbefogadás, és minden más szempontot (mint például a házaspárok általi örökbefogadás előnyben részesítését) csak akkor szabad érvényesíteni, ha helyben nincsenek alkalmas jelentkezők.¹²⁴

¹¹⁶ Lásd: <https://tasz.hu/cikkek/orban-gyuloletkelto-szavai-miatt-ombudsmanhoz-fordult-nyolc-szervezet>.

¹¹⁷ 2010. évi CXXXI. törvény a jogszabályok előkészítésében való társadalmi részvételről, 1. § és 8. § (1)–(2) bekezdés

¹¹⁸ Bővebben lásd: *Flash report: What happened in the last 48 hours in Hungary and how it affects the rule of law and human rights*, Magyar Helsinki Bizottság, 2020. november 12., https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/HHC_RoL_flash_report_Hungary_12112020.pdf.

¹¹⁹ Az L) cikk (1) bekezdésének eredeti szövege: „Magyarország védi a házasság intézményét mint egy férfi és egy nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony.”

¹²⁰ 2020. évi CLXV. törvény

¹²¹ T/13648. sz. törvényjavaslat, 99–103. §

¹²² Az Emberi Erőforrások Miniszterének 35/2020. (X. 5.) EMMI rendelete, 4. § (5) bekezdés

¹²³ 19 megye és a főváros.

¹²⁴ Lásd az előző biztos vonatkozó jelentését az AJB-485/2017. sz. ügyben:

https://www.ajbh.hu/documents/10180/2602747/Jelent%C3%A9s+egy+%C3%B6r%C3%B6kbefogad%C3%A1si+k%C3%A9relem+elutas%C3%ADt%C3%A1s%C3%A1r%C3%B3l+485_2017.

Másodszor, a kilencedik Alaptörvény-módosítás 3. cikke az Alaptörvény XVI. cikke (1) bekezdését a következő szöveggel egészítette ki:

„Magyarország védi a gyermekek születési nemének megfelelő önazonossághoz való jogát, és biztosítja a hazánk alkotmányos önazonosságán és keresztény kultúráján alapuló értékrend szerinti nevelést.”

Ez az új rendelkezés megbélyegzi a transznemű embereket. Megnehezíti például, hogy az iskolákban LMBTQI-témájú érzékenyítő előadásokat tartsanak, vagy hogy történetesen bármilyen olyan típusú oktatást folytassanak, amely nem áll összhangban azzal, amit a hatóságok „keresztény kultúrának” tekintenek – igencsak problematikus helyzetet eredményezve egy szekuláris államban.¹²⁵

A fent említett törvényjavaslatok által felvetett súlyos emberi jogi problémák ellenére **a biztos azokkal egyáltalán nem foglalkozott.** 2020. december 2-án ismét indokolt beadvánnyal¹²⁶ fordult hozzá **tíz magyar emberi jogi civil szervezet,** azt kérve, hogy a biztos lépjen fel mindazon személyek, így a gyermekek és az LMBTQI emberek jogai védelmében, akikre nézve a törvényjavaslatok hátrányosak lehetnek, hívja fel a nyilvánosság figyelmét az említett jogszabályok elfogadása esetén bekövetkező emberi jogi jogsértés veszélyére, és tegyen javaslatot az Országgyűlésnek a módosítások elfogadásának elhalasztására.¹²⁷ A biztos **nem válaszolt a civil szervezetek levelére, és a mai napig nem tett semmiféle lépést a törvényekkel kapcsolatban.**

7. A FELLÉPÉS HIÁNYA AZ EMBERI JOGVÉDŐK HELYZETÉVEL KAPCSOLATBAN

Elődjéhez hasonlóan a jelenlegi biztos **sem nyilvánult meg semmilyen formában** a magyarországi emberi jogi jogvédők helyzetével kapcsolatban, és **nem használta fel a jogköre adta lehetőségeket** arra, hogy a civil szervezeteket érő jogsértések kérdését megoldja. Megközelítésmódját jól példázza, hogy amikor a Nemzeti Emberi Jogi Intézmények Európai Hálózata (European Network of National Human Rights Institutions, ENNHRI) felkérte a tagjait, hogy adjanak információkat a saját országukról, hogy az ENNHRI hozzá tudjon járulni az Európai Bizottság 2020. évi jogállamisági jelentéséhez, az ombudsman egyszerűen nem közölt információt az „emberi jogi jogvédők és civil társadalom” témájában, annak ellenére, hogy ez egyike volt azoknak a témaköröknek, amelyeket az ENNHRI kifejezetten felsorolt a nemzeti emberi jogi intézmények számára, hogy arról tegyenek jelentést.¹²⁸ Bár Magyarország messze nem az egyetlen ország, amelynél ez a tematikus fejezet hiányzik a jelentésből, az alább ismertetett fejlemények tükrében a biztos hallgatása megmagyarázhatatlan.

7.1. A fellépés hiánya a civiltörvény ellen, annak hatályban tartása dacára

Az MHB a külföldről támogatott szervezetek átláthatóságáról szóló 2017. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: civiltörvény) kérdését már az új biztosnak címzett első, 2020. december 2-án küldött levelében felvetette, még mielőtt az új biztossal először találkoztak volna. Az MHB azt kérte a **biztostól, hogy az Alkotmánybíróság előtt folyamatban lévő, a civiltörvény alkotmányossági felülvizsgálatára irányuló eljárásban nyújtson be amicus curiae beadványt,** vagy a civiltörvényvel kapcsolatos véleményét hozza más módon nyilvánosságra, **de hiába.**¹²⁹

¹²⁵ Lásd továbbá: <https://hatter.hu/hirek/jarvanykezeles-helyett-hadjarat-az-lmbtqi-emberek-ellen>.

¹²⁶ Az indokolt kérelem teljes szövegének angol fordítása elérhető itt: https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/NGO_submission_to_CFR_T13467_and_T13468_02122020.pdf. [Magyar nyelvű eredeti: https://helsinki.hu/wp-content/uploads/TG_T13467esT13468_Amnesty_20201202.pdf.]

¹²⁷ Lásd: <https://www.amnesty.hu/orokbefogadas/>.

¹²⁸ *The rule of law in the European Union. Reports from National Human Rights Institutions*, 2020. május 11., http://ennhri.org/wp-content/uploads/2020/06/11-May-2020_The-rule-of-law-in-the-European-Union-Reports-from-NHRIs.pdf, 118–127. o.

¹²⁹ A levél szövege itt érhető el: https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/MHB_level_ombudsmannak_2019_12_02.pdf (lásd az 1–2. oldalt).

2020. június 18-án az **EUB ítéletet hozott**¹³⁰ a törvénnyel kapcsolatban indított kötelezettségzegési eljárásban, és megállapította, hogy Magyarország azáltal, hogy elfogadta a civiltörvény „azon rendelkezéseit, amelyek nyilvántartásba vételi, bejelentési és közzétételi kötelezettségeket írnak elő a bizonyos összeghatárt meghaladó mértékű külföldi támogatásban közvetlenül vagy közvetve részesülő civil szervezetek egyes kategóriái tekintetében, és szankciókat helyeznek kilátásba az e kötelezettségeknek eleget nem tévő szervezetekkel szemben, **a civil szervezeteknek nyújtott külföldi adományok vonatkozásában hátrányosan megkülönböztető és indokolatlan korlátozásokat vezetett be**, és ezzel megsértette az EUMSZ 63. cikke, valamint az Európai Unió Alapjogi Chartájának 7., 8. és 12. cikke alapján fennálló kötelezettségeit”. Az EUB tehát megerősítette, hogy a civiltörvény **indokolatlan beavatkozást jelent a magánélet tiszteletben tartásához való jogba, a személyes adatok védelméhez való jogba és az egyesülési szabadsághoz fűződő jogba**. Az EUB szerint a Magyarország által bevezetett korlátozó intézkedések ezenkívül **„alkalmasak arra, hogy Magyarországon a szóban forgó egyesületekkel és alapítványokkal szemben általános bizalmatlanságot teremtsenek és megbélyegezzék őket”**.

Az ítéletet követően az igazságügyi miniszter kijelentette,¹³¹ hogy a civiltörvény célja a civil szervezetek átláthatóságának biztosítása volt, és hogy az EUB ítélete „megerősítette e cél jogszerűségét”. A miniszter azt is mondta, hogy „[a] kormány álláspontja továbbra is az, hogy a magyar szabályozásban előírt nyilvántartásba vételi és közzétételi kötelezettségek nem nehezítették meg a támogatott szervezetek finanszírozását vagy működését”, és hogy az EUB ítélete „nem hivatkozik egyetlen konkrét adatra vagy bizonyítékra sem, ami ilyen hatást igazolna”. 2020. június 19-én a miniszterelnök egy rádióinterjúban¹³² az ítélettel kapcsolatban azt nyilatkozta, hogy „liberális imperializmus [van] Nyugat-Európában”, „kétségtől a nemzetközi bíróságok gyakran részei ennek a hálózatnak”, valamint, hogy a „miután látjuk, hogy kik azok a magyarok, akik egyébként a nemzetközi ítélezésben részt szoktak venni, különösen, ha emberi jogi vonatkozásokról van szó, akkor nagyon könnyen megtaláljuk az összefüggést a Soros-féle nemzetközi hálózattal”. A miniszterelnök emellett azt is kifejtette, hogy az EUB

„nem mert[e azt] mondani [...], hogy a civil szervezetek átláthatósága ne volna egy magasrendű szempont, csak ezt úgy kell megvalósítani, az átláthatóságot, hogy kevesebb korlátozást jelentsen az ő számukra. Ez lehetséges. Tehát nem lesz nehéz ezt az ítéletet betartani [...] [a] politikai célból ide elküldött minden forintról minden magyar ember tudni fog, mert joga van hozzá, hogy tudhasson.”

E jelentés írásakor **a civiltörvény még mindig hatályban van**. Emellett például egy kormány által létrehozott **közalapítvány** 2020 augusztusában, már az EUB ítéletének meghozatala után **elutasította egy civil szervezet uniós támogatási pályázatát, arra hivatkozással, hogy nem felel meg a civiltörvényben előírtaknak**.¹³³ Sőt, 2020 szeptemberében a közalapítvány által kiírt pályázatok benyújtásának kifejezetten kikötött előfeltételévé vált, legalábbis néhány hónapra, egy nyilatkozat aláírása arról, hogy a pályázó megfelel a civiltörvény előírásainak – e jelentés készítésekor ez már nincs az érintett közalapítvány honlapján feltüntetve.¹³⁴ Amikor a sajtó erről a gyakorlatról kérdezte, a kormány azt mondta, egyetért a civiltörvény alkalmazásával, még akkor is, ha arról megállapították, hogy az uniós jogba ütközik, mivel addig, amíg a törvényt nem módosítják, az Magyarországon hatályos és alkalmazandó.¹³⁵ 2021. január 18-án az Európai Bíróság bejelentette, hogy felszólító levelet küld Magyarországnak, amiért nem teljesítette az **EUB ítéletét, és kérte Magyarországot, hogy hozza meg és hajtsa végre a helyzet orvoslásához szükséges valamennyi intézkedést**.¹³⁶

¹³⁰ A Bíróság (Nagytanács) 2020. június 18-i ítélete a C-78/18. sz. *Európai Bizottság kontra Magyarország* ügyben, ECLI azonosító: ECLI:EU:C:2020:476

¹³¹ Lásd: <https://www.kormany.hu/en/ministry-of-justice/news/we-are-committed-to-transparency-of-non-governmental-organisations>.

¹³² Az interjú teljes szövege itt érhető el: <http://www.miniszterelnok.hu/orban-viktor-a-kossuth-radio-jo-reggelt-magyarorszagcimu-musoraban-5/>

¹³³ Lásd pl.: <https://autocracyanalyst.net/hungarian-ngo-foreign-agent-law/>, továbbá valamennyi kapcsolódó levelezés az érintett szervezet, a közalapítvány és az Európai Bizottság között itt érhető el: <https://www.emberseg.hu/en/advocacy-issues/>.

¹³⁴ Lásd a közalapítvány [honlapját](#).

¹³⁵ A közalapítvány felügyeletéért felelős minisztérium nyilatkozatát lásd: <https://nepszava.hu/3097050-lex-soros-a-kormany-tesz-a-tiltasa>.

¹³⁶ Lásd: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/inf_21_441.

Valamennyi fenti fejlemény ellenére **a biztos egyáltalán nem szólalt fel és semmilyen formában nem foglalkozott az ügyel.**

7.2. A biztos az őket támadó politikai nyilatkozatok ellenére sem szólalt fel az emberi jogi jogvédők érdekében

A gyöngyöspatai, roma iskolai szegregációs ügyben hozott ítéletet a kormánypárti politikusok nemcsak arra használták, hogy a romaellenes érzelmeket felkorbácsolják (lásd e jelentés 4.2. fejezetét), hanem arra is, hogy **ismét támadást intézzenek egy emberi jogi civil szervezet**, ezúttal az Esélyt a Hátrányos Helyzetű Gyerekeknek Alapítványt ellen, amely a felpereseket segítette a perben. Többek között a következő kijelentések hangzottak el:

- 2020. január 4-én Gyöngyöspata térségének fideszes országgyűlési képviselője a következőket írta egy Facebook posztban: „Gyöngyöspatán most, a roma családok közé dobott milliókkal, az elmúlt évek folyamatos, kiszámítható fejlődése és a nehezen kivívott nyugalom válhat semmivé. Gyöngyöspata nem akar ismét csatatérre válni, nem kér a Soros-hálózat pénzszerző akcióiból.”¹³⁷
- 2020. január 15-én egy másik fideszes képviselő egy sajtótájékoztatón azt mondta, a helyi romákat egy Soros György által pénzelt szervezet „uszította”. Az országgyűlési képviselő szerint az ügy valójában a Soros-hálózat újabb politikai és pénzügyi manipulációjáról szól, „hiszen a pénzért és a hatalomért még arra is képesek, hogy egy település életét teljesen felborítsák és iszonyatos feszültségeket keltsenek”.¹³⁸
- 2020. január 17-én egy rádióinterjú során a miniszterelnök szintén megpróbálta a felpereseket támogató civil szervezet – és ezáltal ez egész per – hitelességét aláásni, amikor a következőket mondta: „szerencsétlen bírói ítélet született, és ha megnézzük, hogy kik indították el, látjuk, hogy a Soros-hálózat áll mögötte. Provokációnak tartom az egészet.”¹³⁹
- 2020 májusában egy másik interjúban, azt követően, hogy a Kúria meghozta a jogerős ítéletet az ügyben, a miniszterelnök úgy kommentálta a történeteket, hogy az nem fogadható el, hogy a többségnek idegennek kell éreznie magát a saját hazájában, majd hozzátette: „[a]míg én leszek a miniszterelnök, nem is lesz ilyen. Mert ez mégiscsak a bennszülöttek, a mi országunk, és én látom, hogy a Soros-szervezetek indították meg az akciót, ez az ügy nem leesett az égból.”¹⁴⁰

A gyöngyöspatai ügy mellett egy másik ügyet is felhasználtak arra, hogy az emberi jogi jogvédőket megpróbálják rossz színben feltüntetni. 2020 elején a kormánypárt politikai kampányt indított a börtönök túlszűfolttsága miatt megítélt kártérítések ellen, amellyel az volt a célja, hogy (a „börtönbiznisz” kifejezés használata révén) **rossz színben tüntesse fel a nem megfelelő börtönállapotok miatt kártérítési pert indító fogvatartottakat, jogi képviselőiket, és a fogvatartottak jogaiért kiállókat**, beleértve az MHB-t is.¹⁴¹ Például:

- 2020. január 17-én a miniszterelnök azt mondta, hogy a fogvatartottak részére a nem megfelelő fogvatartási körülmények miatt már kifizetett összeg a 10 milliárd forintot is meghaladta, amelyet ő „joggal való visszaélésnek” tekint, éppen ezért a kormány a börtönlakóknak a kifizetéseket „fel fogja függeszteni” és „azonnal” az Országgyűléshez fog fordulni, hogy változtassák meg a vonatkozó szabályokat. Ugyanebben az interjúban a miniszterelnök azt mondta, hogy az európai szabályok a kínzásról olyan „lazák és abszurdak”, hogy emiatt a fogva tartás körülményeire hivatkozással „egy bizniszt lehet csinálni”, és a „börtönbiznisz” kifejezést használta. Hozzátette, hogy az ilyen ügyeket vívó ügyvédekkel is „kell foglalkozni később, mert

¹³⁷

https://index.hu/belfold/2020/01/04/gyongyospata_hovath_laszlo_soros_halozat_dontes_kuria_penz_millio_roma_szegregacio

¹³⁸ <https://www.origo.hu/itthon/20200115-fidesz-gyongyospatai-romak-ugye-soroshalozat.html>

¹³⁹ https://index.hu/belfold/2020/01/17/orban_engem_mar_nyolcszor_olt_meg_soros_halozata/

¹⁴⁰ <http://www.atv.hu/belfold/20200515-orban-viktor-kokemenyen-nekiment-a-kurianak>

¹⁴¹ Lásd pl.: Győry Csaba: *Fighting Prison Overcrowding with Penal Populism – First Victim: the Rule of Law. New Hungarian Law "Suspends" the Execution of Final Court Rulings*, 2020. március 12., <https://verfassungsblog.de/fighting-prison-overcrowding-with-penal-populism-first-victim-the-rule-of-law/>; az MHB 2020. június 29-i beadványa az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága részére: https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/HHC_Rule_9_Istvan_Gabor_Kovacs_and_Varga_2020_06_29.pdf.

mégiscsak kihúztak az állam zsebéből sokmilliárd forintot”. Hozzátette azt is, hogy az említett ügyvédekről azt feltételezi, hogy el fognak majd menni az elítéltek nevében az európai bírósági fórumokra, ha a szabályokat módosítják, és azt feltételezi az európai bíróról, hogy szerintük is probléma, hogy „nem süt be a zárkába eléggé a nap” (vagyis ezek a fórumok valószínűleg elégtelennek fogják találni a magyarországi börtönökben a fogva tartás körülményeit), de jobbnak látja rámutatni a szabályozás abszurdítására, mint „balek módjára fizetni”.¹⁴²

- 2020. május 15-én az Igazságügyi Minisztérium államtitkára interjút adott az egyik kormánypárti sajtóorgánumnak. Az interjúban, amelyben az államtitkár bírálta többek között az MHB-nek az Európa Tanács Miniszteri Bizottságához benyújtott beadványát, a következő hangzott el:

„A [Magyar Helsinki Bizottság] beadványában azon háborgott, hogy a kártérítési összegeket nem lehet közvetlenül az ügyvédi letéti számlákra utalni, ezért az ügyvédek elesnek ettől a pénztől, és így nem vállalnak majd ilyen ügyeket. Tehát világossá vált, amit korábban a kormány mondott, miszerint a börtönbiznisz az álcivil jogvédők és az esetek jelentős részében egyértelműen a balliberális oldalhoz, illetve a Soros-szervezetekhez kötődő ügyvédek üzlete. [...] Ez a beadvány nyilván azért is született, hogy a gazdájuk [utalás Soros Györgyre] megsimogassa a buksijukat, hasonlóan a tranzitónás ügyekhez.”¹⁴³

- 2020. június 18-án egy fideszes képviselő azt mondta, hogy a „börtönbizniszen” százmilliókat keresnek „a baloldalhoz köthető gátlástalan ügyvédek és Sorosék. A börtönviselt bűnözőket képviselve milliárdokat pereltek ki a magyar államtól.”¹⁴⁴

Annak ellenére, hogy a fenti és hasonló állítások a kormány és kormánypárti képviselők részéről alkalmasak voltak arra, hogy a fogvatartottakkal szemben ellenséges légkört alakítsanak ki, hogy azért támadtak ügyvédek, mert pusztán csak alkalmazták a törvényt, és hogy megint célba vették a civil szervezeteket, **a biztos megint csak nem szólalt fel** az üggyel kapcsolatban. Ez különösen problematikus tekintettel arra, hogy a biztos egyúttal az ENSZ kínzás elleni egyezményének fakultatív jegyzőkönyve szerinti nemzeti megelőzési mechanizmus tisztségét is betölti, így az embertelen börtönállapotok megszüntetése kiemelt helyen kellene, hogy szerepeljen a szakmai célkitűzései között.

Ez a két eset egyértelműen azt jelzi, hogy a biztos továbbra sem hajlandó fellépni vagy felszólalni az emberi jogi jogvédők érdekében Magyarországon.

¹⁴² A teljes interjú elérhető itt: <http://www.miniszterelnok.hu/orban-viktor-a-kossuth-radio-jo-reggelt-magyarorszag-cimu-musoraban-8/>.

¹⁴³ Lásd: <https://www.origo.hu/itthon/20200514-volner-a-bortonbiznisz-az-alcivilek-es-a-soroshoz-kotheto-ugyvedek-uzlete.html>.

¹⁴⁴ Lásd: <https://magyarnemzet.hu/belfold/imm-ar-egyertelmuve-valt-a-baloldal-segiti-a-bortonbizniszt-8216792/>.